Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

NYT FRA HISTORIEN

27. årgang, 4. hæfte 1. juni 1977

JYSK SELSKAB FOR HISTORIE

NYT FRA HISTORIEN

udkommer med et hæfte på 32 sider hvert kvartal (1. marts, 1. juni, 1. september og 1. december).

Årsabonnement koster 46,00 danske kroner (portofrit tilsendt) og kan tegnes hos Jysk Selskab for Historie, Vester Allé 12, 8000 Århus C. Medlemmer af Selskabet (kontingent 66 kr.) modtager foruden Nyt fra Historien også tidsskriftet Historie (ca. 300 sider).

Redaktion: overarkivar, dr. phil. VAGN DYBDAHL,
universitetslektor, cand mag. NIKOLAJ PETERSEN,
rektor, mag. art. ERIK RESKE-NIELSEN,
professor, dr. phil. RUDI THOMSEN.

Bidrag til dette hæfte er yderligere leveret af seniorstipendiat, cand. mag. NIELS AMSTRUP (N.A.), universitetsadjunkt, cand. mag. ANDERS BØGH (A.B.), universitetslektor, cand. mag. ERIK CHRISTIANSEN (E.C.), universitetslektor, cand. mag. AKSEL DAMSGAARD-MADSEN (A.D.-M.), universitetslektor JEROME DAVIS, Ph.D. (J.D.), kandidatstipendiat, mag. art. LARS DYBDAHL (L.D.), universitetslektor, cand. phil. JØRGEN ELKLIT (J.E.), universitetslektor, cand. scient. pol. IB FAURBY (I.F.), arkivar, mag. art. HENRIK FODE (H.F.), kandidatstipendiat, cand. mag. TERKEL HANSEN (T.H.), arkivar, mag. art. CHR. R. JANSEN (C.R.J.), universitetslektor, cand. mag. P. C. WILLEMOES JØRGENSEN (W.J.), universitetslektor, fil. dr. MICHAEL LINTON (M.L.), universitetslektor, cand. mag. NIELS LUND (N.L.), kandidatstipendiat, cand. scient. pol. JOHN MARTINUSSEN (J.M.), universitetslektor, cand. mag. JOHAN P. NOACK (J.P.N.), professor, dr. phil. OLAF OLSEN (O.O.), professor, dr. phil. OLE KARUP PEDERSEN (Okp.) og professor, dr. phil. ERIK ULSIG (E.U.).

Editorial office
Redaktionens adresse Erhvervsarkivet, Vester Allé 12, 8000 Århus C, Danmark

ALMINDELIG HISTORIE

MARC BLOCH: *Apologie der Geschichte oder Der Beruf des Historikers.* (Klett, 1974). 192 s., 13 DM.

Marc Blochs posthume (og ufuldendte) arbejde, der blev udgivet af Lucien Fèbvre i 1949, foreligger her i en udmærket tysk oversættelse. Professor Friedrich J. Lucas har skrevet en introduktion, der dels præsenterer Marc Bloch, dels ræsonnerer over Annales-skolens stilling i Tyskland.

FRIEDRICH-KARL KIENITZ: *Das Mittelmeer.* Schauplatz der Weltgeschichte von den frühen Hochkulturen bis ins 20. Jahrhundert. (Beck, München, 1976). 340 s. + 16 pl., 34 DM.

Forlaget C. H. Beck har i de senere år udsendt »Sonderausgaben« af en række kendte og almindeligt benyttede værker, bl.a. forskellige bind i serien Handbuch der Altertumswissenschaft (f.eks. Hermann Bengtsons græske og romerske historie); i disse udgaver er i reglen den oprindelige tekst genoptrykt i sin helhed, men uden noter og kildeanvisninger. Det foreliggende værk er et diakronisk snit gennem verdenshistorien i et af dens brændpunkter, nemlig Middelhavet og de lande og kulturer, der i tidernes løb har omgivet dette hav; det ligger i sagens natur, at handel og skibsfart derved har fået en fremtrædende plads. I øvrigt får oldtiden ikke mindre end halvdelen af tekstens godt 300 sider; men den omfatter også flere tusind år, nemlig - efter en kort omtale af naturfolkene - ægypterne, grækerne, Lilleasien, ægæervandringen, fønikerne, etruskerne, perserkrigene, de puniske krige, romerriget og folkevandringerne. Herefter behandles på tilsvarende måde Byzans og araberne, normannerne, korstogene og de italienske købmandsrepublikker, osmannerriget, Spanien, Holland og England samt endelig de sidste 100 års udvikling frem til ca. 1950, med Krimkrigen og de to verdenskrige, hvor Middelhavet efter Suez-kanalens åbning i 1869 har fået noget af den betydning tilbage, som det i 16.-18. århundrede måtte afgive til Nordvesteuropa. Bogen kan nok vanskeligt tænkes opført på en historiestuderendes petitum, hverken som bredere eller snævrere værk; men der står meget på de tættrykte sider, og for de ældre tiders vedkommende bliver bogen alligevel ikke så lidt af en verdenshistorie. Fremlæggelsen af det vældige stof virker ganske kompetent og afbalanceret, selv om den afsluttende skildring af udviklingen på Balkan lige efter 2. verdenskrig ikke just røber sympati for den kommunistiske side.

A. D.-M.

KINA

HANNA KOBYLINSKI: *Kinas historie 1: til 1840.* (Gyldendal, 1976). 156 s., 87 kr.

Med den foreliggende Kina-historie har Hanna Kobylinski leveret første del af en stærkt tiltrængt afløser for Langelands Kina-afsnit i supplementsbindet til Grimbergs verdenshistorie.

Det er ikke nogen nem opgave at skulle skildre næsten 4000 års udvikling i jordens folkerigeste land på en sammenhængende og meningsfuld måde, og da slet ikke, når det skal ske på små 150 sider! Det kan derfor ikke undre, at Hanna Kobylinskis bog bibringer læseren det samme indtryk af sammenpressethed som alle andre kortfattede Kina-historier; man får meget at vide, måske alt for meget, og alligevel kun lidt om de enkelte aspekter af denne omfattende udvikling; for den lange række af dynastier bryder gang på gang brutalt ind og bidrager til det kendte kalejdoskopiske indtryk af Kinas historie. Det skal retfærdigvis siges, at forfatteren gør sig prisværdige anstrengelser for på flere områder at unddrage sig kronologiens tyranni, og dette medvirker i høj grad til, at det i vidt omfang lykkes at skabe forståelse hos læseren

for de to hovedformål med bogen; for det første: det moderne Kina kan ikke forstås uden et indgående kendskab til det gamle traditionelle Kina, og for det andet: kendskab til den fremmedartede kinesiske kultur bidrager til en mere nuanceret opfattelse af vort eget vestlige kulturgrundlag.

Bogen er forsynet med et udmærket kortmateriale og hvert kapitel med en fyldig kronologisk oversigt. Bogen afsluttes med en ret omfattende bibliografi og et godt register og er i øvrigt overdådigt illustreret, hvilket desværre har bidraget til den næsten prohibitive pris.

Hanna Kobylinskis Kinas historie er alt i alt en god og appetitvækkende introduktion til det traditionelle Kinas historie; det bliver spændende at se fortsættelsen.

W. J.

AFRIKA

G. S. P. FREEMAN-GRENVILLE: *A Modern Atlas of African History*. (Rex Collings, 1976). 63 s., 3.50 £.

På 70 større og mindre kort, både fysiske og politiske, vises Afrikas udvikling fra forhistoriske tider til 1975. Et godt og nyttigt hjælpemiddel.

The Cambridge History of Africa. Vol. 4: 1600-1790. Ed.: RICHARD GRAY. (Cambridge University Press, 1975). 738 s., 15 £.

Skønt bind 4 er dette bind det først udgivne i en stor 8-binds Cambridge History of Africa, der skal gå fra tidernes morgen til de sidste år. Værket er anlagt som de tilsvarende store Cambridge-historier med en tekst ret opsplittet på forfattere og forsynet med enkelte noter - navnlig når der citeres, ikke når der siges noget væsentligt eller kontroversielt - dernæst en ret omfattende bibliografi, hvor der ikke siges noget om bøgerne, og endelig et register, hvor f.eks. Christiansborg mangler, mens domkirken i Sao Salvador dog kan findes under opslagsordet Cathedral of Sao Salvador.

De forskellige kapitler repræsenterer høj sagkundskab i de enkelte regioners historie, og dispositionen er da også rent geografisk. Hovedreglen er, at der fortælles løs, og naturligvis siges der meget. I bedste Cambridge-stil er der næsten intet gjort typografisk for at fremme overskueligheden. En lang række centrale problemer: religion, administration m.m. skal man oplede spredt i fremstillingerne. Stort set er det et uanvendeligt værk. Redaktionen af Nyt fra Historien beklager, at anmeldelsen måske fremkommer så sent, at bogen allerede er købt på nordiske biblioteker.

OLDTIDEN

ARKÆOLOGI

JACQUETTA HAWKES: *The Atlas of Early Man*. (Macmillan, 1976). 255 s., 10 £.

I denne prægtigt udstyrede bog i stort kvartformat sætter den internationalt bekendte britiske arkæolog Jacquetta Hawkes (Priestleys kone!) sig for at give ikke-fagmanden et universalhistorisk overblik over de sidste titusindårs kulturhistoriske udvikling. Hun deler sin fremstilling op i 8 perioder: 35000-8000, 8000-5000, 5000-3000, 3000-2000, 2000-1000, 1000-500, 500-1 og 1-500, og i hvert tidsafsnit lader hun, dels gennem en letflydende beretning, dels gennem synkroniske opstillinger og dels endelig gennem et overvældende illustrationsmateriale i glimrende farver, sin læser stifte bekendtskab med, hvad der skete rundt om på jordkloden. Som arkæolog koncentrerer hun sig specielt om de teknologiske nybrud samt arkitektur og billedkunst; men disse kulturhistoriens materielle ytringsformer anskues altid på en bred socialhistorisk, religionshistorisk og politisk baggrund. Det er et glimrende stykke populærvidenskab og samtidig en vidunderlig billedbog, som i første række tilsig-

ter at præsentere verdenskunstens highlights fra den behandlede periode. Ud over det rige dokumentariske billedstof er bogen til anskueliggørelse af teknologiens, arkitekturens og kunstens udvikling forsynet med et væld af stregtegninger. Historiske »rekonstruktionsbilleder«, som ellers så hyppigt forekommer i tilsvarende værker beregnede for en bred læserkreds, slipper man derimod lykkeligvis helt for.

IAN HODDER & CLIVE ORTON: *Spatial Analysis in Archaeology*. (New Studies in Archaeology. I; Cambridge University Press, 1976). 270 s., 7.95 £

Den nye serie New Studies in Archaeology har til formål at præsentere de nye metoder og de nye former for teknik, som i den sidste halve snes år er blevet taget i anvendelse inden for arkæologien og dermed har åbnet spændende nye perspektiver for denne historiske videnskabsgren. Det just udsendte første bind, der er udarbejdet af to yngre britiske arkæologer, er først og fremmest koncentreret om et meget benyttet hjælpemiddel i arkæologien: kort over den geografiske udbredelse af fundkomplekser og -genstande. Vedrørende disse kort, hvis betydning for en kulturhistorisk udnyttelse af de arkæologiske fund er evident, er det, som forfatterne sætter sig som opgave at demonstrere i deres bog, af stor vigtighed at inddrage moderne statistik og kvantitativ teknik.

At arkæologiens dyrkere kan drage stor nytte af Hodders og Ortons instruktive håndbog, kan ikke betvivles. Men for at de kan få det fulde udbytte af den formel- og graffyldte tekst, må de unægtelig være godt rustet inden for matematikken.

LAWRENCE S. LESHNIK: *South Indian 'Megalithic' Burials*. The Pandukal Complex. (Franz Steiner, 1974). 309 s. + 16 pl., 128 DM.

Rundt omkring i Sydindien, i det store og hele syd for Godavary-floden, er der frilagt en mængde jernalder-gravpladser, som med en lidet træffende fællesbetegnelse gerne kaldes megalit-komplekset, men som forfatteren af nærværende publikation foretrækker at sammenfatte under navnet Pandukal-komplekset. Ifølge den nu rådende opfattelse skulle disse grave stamme fra de tidlige dravider og dermed være et centralt vidnesbyrd om den sydindiske kulturs formationsfase. Leshnik når imidlertid til et andet resultat: han underkaster hele det kæmpemæssige fundkompleks og dets forskellige genstandstyper (som i rigt mål gengives i bogens talrige stregtegninger såvel som på de afsluttende plancher) en dybtgående analyse, og på grundlag heraf konkluderer han, at gravene i virkeligheden - som også tidligere antaget - stammer fra nomadeskarer fra det iranske område, som har holdt til i Sydindien i perioden fra det 3. århundrede f.v.t. til det 2. århundrede e.v.t.

ORIENTEN

MATHIAS DELCOR: *Religion d'Israël et Proche Orient Ancien*. Dès Phéniciens aux Esséniens. (Brill, 1976). 460 s. + 11 pl., 96 gld.

I betragtning af, hvor svært det kan være at nå frem til i øvrigt udmærkede specialafhandlinger, der er trykt i kongresberetninger, festskrifter og på lignende afsides steder, må man hilse med glæde, at sådanne artikler af og til genoptrykkes og udsendes samlet. Det er f.eks. sket med en række artikler af ovenstående forfatter fra det katolske fakultet i Toulouse. De er skrevet på engelsk, tysk og fransk i årene 1962-74 og er genoptrykt med enkelte smårettelser. Emnet for artiklerne er karthagisk, fønikisk og jødisk religionshistorie, og selv om citaterne fra diverse semitiske sprog er oversat, henvender bogen sig nok mest til specialister.

A. D.-M.

ANTIKKEN

OTTO LENDLE: *Schildkröten*. Antike Kriegsmaschienen in poliorketischen Texten. (Palingenesia X; Franz Steiner, 1975). 123 s.

I de såkaldte poliorketiske tekster, først og fremmest hos Athenaios og Vitruv (10. bog), skildres forskellige mobile overdækkede belejringsmaskiner fra den hellenistiske og romerske periode. De gik under navnet »skildpadder« (la-

tin: testudines) og tjente dels som beskyttelsesdækning under udfyldning af voldgrave foran fjendtlige bymure, dels som »mandskabsvenlige« murbrækkere. I den foreliggende lille bog, der bygger på et kollokvium for teknisk-interesserede klassiske filologer ved Saarbrückens Universitet, gennemgår professor Lendle minutiøst de pågældende Athenaios- og Vitruv-tekster, der, som han påviser, må gå tilbage til den samme tabte kilde, og ud fra deres oplysninger lykkes det ham med stor skarpsindighed at klarlægge en lang række detaljer vedrørende de pågældende belejringsmaskiners konstruktion, hvilket anskueliggøres i talrige instruktive tegninger, som i høj grad letter læserens tilegnelse af fremstillingen. Hvad angår illustrationerne i de benyttede poliorketiske håndskrifter, fastslår Lendle i tilknytning til Sackur, at de som helhed mere genspejler den byzantinske end den hellenistisk-romerske tidsalder og dermed er af liden dokumentarisk værdi.

HELLAS

R. J. Hopper: *The Early Greeks.* (Weidenfeld and Nicolson, 1976). 257 s. + 16 pl., 10 £.

Denne bog, der indgår i Weidenfeld and Nicolsons serie History of Civilisation og er udarbejdet af den tidligere professor i oldtidshistorie ved Sheffields universitet, indeholder en allround fremstilling af den græske historie - økonomi, sociale og politiske forhold, kulturliv etc. - fra forhistorisk tid til den arkaiske periodes slutning. Forfatteren har et solidt kendskab til såvel det arkæologisk-litterære kildemateriale som den moderne specialforskning, og samtidig med at han fastholder den historiske udviklings grundtræk, anskueliggør han de skiftende historiske perioder gennem mange belysende detaljer fra den græske verdens forskellige lokaliteter. Alt i alt en moden syntese af en central historisk periode, som vil give ikke-fagmanden, serien henvender sig til, både en omfattende viden og en indtrængende forståelse af det skildrede historiske begivenhedsforløb. De ret fåtallige notehenvisninger i bogen refererer sig i første række til de antikke skriftlige kilder. Til gengæld præsenteres de vigtigste moderne værker om perioden i en afsluttende, sagligt opstillet bibliografi, som specielt gør meget ud af den kretisk-mykenske periode. Bogens plancher tjener i første række til at belyse kunstens udvikling.

George Stagakis: *Studies in the Homeric Society.* (Historia Einzelschriften 26; Franz Steiner, 1975). 122 s., 38 DM.

Skønt de 5 lærde afhandlinger, dr. Stagakis fra Milwaukees universitet har samlet i denne lille bog, udsendes i den oldtidshistoriske serie Historia Einzelschriften, har de i første række bud til den klassiske filolog. De første tre af dem vedrører nemlig det homeriske galleri af græske helte og deres familieforbindelser, medens nr. 4 undersøger, om et broderforhold implicerer tilhørighed til samme »hetairos«-gruppe, og nr. 5 analyserer de såkaldte »hiketai« i Odysseen. Til belysning af de sociale forhold på de homeriske digtes tilblivelsestid er de to sidstnævnte arbejder dog ikke uden interesse for historikeren.

Colin M. Kraay: *Archaic and Classical Greek Coins.* (Methuen, 1976). XXVI + 390 s. + 64 pl., 30 £.

Dr. Kraay, der er chef for den store møntsamling i Ashmolean Museum, Oxford, og bl.a. har gjort sig bemærket ved sin tekst til Hirmer-værket om græske mønter (Greek Coins, 1966) og ligeledes er kendt som medforfatter til den store registrering af de græske møntfund (An Inventory of Greek Coin Hoards, 1973), har nu udsendt en glimrende syntese om det græske møntvæsen fra den første begyndelse i midten af det 7. århundrede frem til den hellenistiske periodes begyndelsesfase o. 300 f.v.t.

Indledningsvis gives et vue over den hidtidige udforskning af de græske mønter og de anvendte metoder, efterfulgt af en kortfattet skildring af de græske mønters væsenstræk, inklusive prægeteknikken, og derefter følger fra s. 20 hovedsagen: en systematisk skildring af den græske mønthistorie. I modsætning til den romerske mønthistorie kan denne i betragtning af de utallige selvstændige prægesteder ikke behandles under ét, og i stedet gennemgår Kraay da

møntprægningen i den græske verdens forskellige områder: først det ældste vestlige Lilleasien, hvor møntvæsenet tog sin begyndelse, derefter de forskellige områder af det græske hjemland (Ægæerhavets øer, Athen, Korinth og Euboia, Peloponnes og endelig Centralgrækenland), så Makedonien og Thrakien efterfulgt af Magna Graecia og Sicilien, og der sluttes af med Vestlilleasien i det 5. og 4. århundrede og Perserriget.

Inden for hvert geografisk område gives alle relevante oplysninger om de enkelte bystaters møntprægninger; dette sker altid i nær tilknytning til de pågældende staters historie og altid på grundlag af den nyeste numismatiske forskning, hvortil der i rigt mål henvises i fodnoter. En række efterfølgende appendices indeholder bl.a. en fortegnelse over de forskellige møntstandarder og især en særdeles nyttig saglig opstillet bibliografi. Derefter følger det store plancheafsnit, som omfatter over 1100 møntafbildninger, der hver for sig forklares i et tilknyttet katalog. Endelig afrundes værket med 3 indices, dels over møntsteder og historiske personer, dels et ret nødtørftigt sagregister. Fra først til sidst et særdeles givende oversigtsværk med bud til alle, der beskæftiger sig med eller søger oplysninger om den førhellenistiske møntprægning.

OLIVIER REVERDIN (ed.): *Alexandre le Grand.* Image et Réalité. (Entretiens sur l'Antiquité XXII; Fondation Hardt, 1976). 335 s. + 4 pl., 58 sfr.

Den efterhånden omfangsrige publikationsserie fra de schweiziske Fondation Hardt-symposier over den antikke oldtids kultur og historie behandler i sit 22. bind Alexander den Store og hans virke i et forsøg på, som undertitlen siger, at nå endnu et skridt frem imod forståelsen af den virkelighed, der ligger bag de forskellige Alexander-opfattelser. Bogen rummer 7 bidrag: om Arrian som kilde sammenlignet med de øvrige antikke forfattere; om Alexanders hær; om Alexanders »Nachleben«, dels i hellenistisk tid, dels under romerriget, samt om Alexanderportrætter; endelig har Fritz Schachermeyr, der vel i øjeblikket må betragtes som Alexanderforskningens Nestor, skrevet om Alexanders politik over for de undertvungne folkeslag, mens professor Badian fra Harvard, der er forfatter til en lang række specialartikler om Alexander, har leveret den afsluttende karakteristik af de seneste årtiers Alexander-forskning. (Et planlagt indlæg om Alexanders mønter har derimod måttet udgå). Bogen er ikke nær så bred i sit anlæg som Griffiths artikelsamling om Alexander fra 1966 (NFH XVII s. 103) og er næppe for begyndere; til gengæld inddrager den emner som »Nachleben« og portrætter, og de 7 bidrag med tilhørende diskussionsindlæg er en ypperlig lejlighed til at gøre sig bekendt med, hvor Alexander-forskningen står netop nu.

A. D.-M.

ROM

WALTER O. MOELLER: *The Wool Trade of Ancient Pompeii.* (Studies of the Dutch Archæological and Historical Society Vol. III; Brill, 1976). 119 s. + 10 pl.

Finleys bog »The Ancient Economy« fra 1973 har, som ventet, genåbnet debatten om handelens art, omfang og betydning i antikken (jf. bl.a. Frederiksens anmeldelse i Journal of Roman History LXV, 1975, pp. 164-171). Moeller, som er kendt for sine undersøgelser over klædefremstillingen i Pompeii, ønsker at bidrage til denne debat ved den foreliggende studie af Pompeiis klædehandel.

Undersøgelsen hæmmes naturligt af uld og klædes manglende muligheder for at blive bevaret for eftertiden; men man må imponeres over, hvad forf. får ud af det øvrige kildemateriale. Det må nu stå fast, at - i al fald en del af - det klæde, der blev fremstillet i Pompeii, blev handlet ud af byen og fremstillet med dette for øje.

Når Moeller imidlertid vil benytte denne konklusion til delvis at rehabilitere Rostovtzeffs opfattelse af markedsøkonomi i antikken, virker han ikke overbevisende. Det er da muligt, at skibene, der bragte ægyptisk korn til Pompeii, førte pompeiansk klæde med sig tilbage (p. 109); men så længe forf. ikke anfører noget belæg herfor, forbliver det en hypotese. Og fremfor at opfatte klædehandelen som et »moderne

element« i antikken (pp. 110 f.), ville det være bedre med A. H. M. Jones (Late Roman Empire II, 1964, pp. 848-50) at fremhæve, dels at klæde netop udmærker sig ved at være billigere i transportomkostninger end råvaren uld, dels at der må have været et marked i de større byer for billigt klæde.

E. C.

OLLIVIER REVERDIN (ed.): *Polybe.* (Entretiens sur l'Antiquité classique XX; Fondation Hardt, 1974). 397 s., 54 sfr.

KLAUS MEISTER: *Historische Kritik bei Polybios* (Palingenesia IX; Franz Steiner, 1975). 159 s., 64 DM.

Interessen for Polyb har været stigende i de senere års oldtidsforskning, og han blev det naturlige emne for Fondation Hardts sommerseminar i 1973 under Emilio Gabbas kyndige ledelse. Som vanlig for serien er den påfølgende publikation af høj kvalitet. Der er 9 bidrag leveret af F. W. Walbank, Paul Pédech, Hatto H. Schmitt, Domenico Musti, Gustav Adolf Lehrmann, Claude Nicolet, Eric W. Marsden, François Paschoud og Arnaldo Momigliano. I diskussionerne, som der bringes resumeer af, deltog desuden Raymond Weil og Denis van Berchem. Af et så kyndigt og alsidigt forskerpanel kan man kun nære store forventninger. De indfries! Der berøres væsentlige sider af Polyb, hans kilder, fremstilling, syn og betydning for eftertiden. De afsluttende registre forøger bogens anvendelighed.

Det er måske ikke de store nyopdagelser, denne syntese bringer; men hvor central den er, ses alene af, at den fik Klaus Meister til at omarbejde sit oprindelige habilitationsskrift fra 1971, inden det kom i bogform. Meisters bog er et interessant studium af Polybs forhold til sine kilder. Hans hovedkonklusion, som virker overbevisende, er den, at Polyb vel med urette kritiserer sine kilder på en lang række enkelte punkter, men at hans generelle kritik og holdning til disse kilder holder for en nærmere prøvelse. Også her hjælper registre bogens anvendelighed.

De, der interesserer sig for antik historieskrivning i almindelighed og Polyb i særdeleshed, har god grund til at anskaffe de to bøger.

E. C.

OLIVIER REVERDIN (ed.): *Le culte des souverains dans l'Empire Romain.* (Entretiens sur l'Antiquité Classique XIX; Fondation Hardt, 1973). 332 s., 42 sfr.

I 1972 arrangerede Fondation Hardt et af sine sædvanlige fremragende symposier over centrale emner inden for den antikke kulturs historie. Emnet var denne gang den romerske herskerkult, og under forsæde af den hollandske oldtidshistoriker den Boer fremlagde syv fagmænd, Elias Bickerman, Christian Habicht, Jean Beaujeu, Fergus Miller, G. W. Bowersock, Salvatore Calderone og Klaus Thraede, hver sit indlæg til indbyrdes diskussion. Disse indlæg, der både vedrører herskerkulten som institution i almindelighed og dens ytringsformer til forskellige tider, bl.a. under Augustus og under Konstantin den Store, og også omfatter det centrale problem om kejserkulten og kristenforfølgelserne, er nu sammen med de tilknyttede diskussionsbidrag offentliggjort i den foreliggende publikation. Denne vil fremover være en uomgængelig læsning for enhver, der beskæftiger sig med herskerdyrkelsen i romersk kejsertid.

MICHAEL COFFEY: *Roman Satire* (Methuen, London, 1976). 295 s., 7.50 £ (paperback 4.90 £.).

Denne bog er en nyttig og ganske dybtgående oversigt over den romerske satire fra Ennius i det 3. århundrede f.Kr. til forfattere som Juvenal, Seneca og Petronius i den tidlige kejsertid. Emnet har naturligvis først og fremmest litteraturhistorisk interesse, men dog også historisk, al den stund satirerne og deres personer har en social og kulturhistorisk baggrund; det kendteste eksempel er nok Petronius' skildring af den frigivne opkomling Trimalchio.

A. D.-M.

Church and Government in the Middle Ages. Essays presented to C. R. Cheney on his 70th birthday and edited by C. N. L. BROOKE, D. E. LUSCOMBE, G. H. MARTIN and DOROTHY OWEN. (Cambridge University Press, 1976). 312 s., 15 £.

I 1973 udsendte Cheney en samling artikler og studier, der viste ham som en fremragende kender af engelsk og europæisk kirkehistorie i middelalderen med speciel kyndighed i diplomatik og i kirkeret. De samme interesser præger dette festskrift til hans 70-årsdag, og som Cheney på sit felt er en sværvægter, er dette festskrift det også. Marjorie Chibnall skriver om normanniske historikeres brug af arkivmateriale og kaster nyt lys over sider af Guillaume de Jumièges' og Orderic Vitalis' værker; Christopher Brooke behandler Geoffrey of Monmouth; Dorothy Owen lukker op for sit kendskab til de ved domkirken i Ely bevarede kilder, og Walter Ullman fremdrager en hidtil ukendt side af den som filosof og teolog kendte John Baconthorpe, nemlig hans virksomhed som kanonist. Der er i alt tolv bidrag, og bogen afsluttes med en bibliografi over Cheneys forfatterskab fra 1931 til 1975.

N. L.

Cahiers de L'Institut du moyen-âge grec et latin publiés par le directeur de l'Institut 18. (Institut for græsk og latinsk middelalderfilologi, Statens trykningskontor, 1976). 79 s. + 3 pl.

Dette lille skrift indeholder tre mindre middelalderstudier. Den mest omfattende er Brian P. McGuires artikel »Man and the Devil in Medieval Theology and Culture«, i hvilken han gennemgår opfattelsen af djævelen fra kirkefædrene til Luther i åndelig og verdslig videnskabelig litteratur. Af nordisk interesse er, at McGuire indsætter forfatteren til Øm klosterkrønike og Anders Sunesen i deres internationale sammenhæng. Den instruktive artikel afsluttes med en studie af djævelen i kunsten, helt kort og mest med henblik på kirkekunst i England og Danmark. Med glæde læser man også Erik Petersens »Some Remarks on Coluccio Salutati's De fato et fortuna«, hvori forfatteren på en udmærket måde analyserer den florentinske kansler Salutatis værk fra slutningen af 1390'erne, som forskningen tidligere ikke helt har kunnet analysere til bunds. Gennem at inddrage Dantes Divina Comedia, som Salutati studerede flittigt, kan Erik Petersen fremlægge en ny teori om skriftet; man må håbe, at hans forskningsresultater på denne måde kan videregives et internationalt publikum. Appetitvækkende er Jan Pinborgs »Magister abstractionum« - et begreb benyttet i Oxford på Occams tid; i den foreliggende form er hans artikel dog kun en torso.

M. L.

RUDOLF STADELMANN: *Vom Geist des ausgehenden Mittelalters.* (Friedrich Frommann, 1976). 294 s.

I en fotografisk faksimileudgave foreligger her Stadelmanns systematiske undersøgelser af den idéhistoriske udvikling i Europa i det 15. århundrede, som udkom i 1929 og var stærkt inspireret af Huizingas »Herbst des Mittelalters« fra midten af 20'erne. Hans værk fik hurtigt stor betydning for datidens diskussion, da det ikke, som man tidligere havde gjort, prøvede at tolke tidens idéverden ud fra reformationen, men ville analysere den ud fra tidens egne præmisser. For første gang kunne forfatteren præsentere et videnskabeligt tilfredsstillende helhedsbillede af denne epoke af »forfald«. Han ville analysere det, som med en typisk term fra 20'erne kunne kaldes »Psykologie der Weltanschauungen«. Afhandlingen præges af Stadelmanns dybtgående og fintfølende tolkning af tidens litteratur, videnskab, kunst og filosofi. I centrum står analysen af Nicolaus Cusanus, Wessel Gansfoort og Sebastian Franck og deres værker som udtryk for tidens skepsis, resignation, emancipation (fra tro til fornuft), dekadence og pessimisme. Med stor stilistisk sans gengiver forfatteren sine

kilder, og med stor indlevelse giver han en række inciterende analyser af tidens kunstværker. Værket har både litterære og videnskabelige kvaliteter, og man hilser derfor med glæde genudgivelsen af Stadelmanns klassiske syntese af åndslivet i det 15. århundrede.

M. L.

VESTEUROPA

JEAN-NOEL BIRABEN: *Les hommes et la peste en France et dans les pays européens et méditerranéens.* Tome II. *Les hommes face à la peste.* (Civilisations et Sociétés 36; Mouton, 1976). 416 s., 195 Fr. (for de to første bind).

Denne afhandling udgør en grundig undersøgelse af pestsygdommene i Europa i middelalder og nyere tid med paralleller helt op til moderne tid, med særligt henblik på menneskenes forhold til pesten i Frankrig og Middelhavsområdet. Forfatteren har indsamlet et omfattende kildemateriale bestående af blandt andet samtidige beretninger om pesten, lægebøger, kommentarer fra renæssancen til oldtidens medicinske skrifter, litteratur af alle kategorier om sygdommen fra oldtid, middelalder og nyere tid - i mange tilfælde helt moderne materiale fra ulande og Europa i begyndelsen af det 20. århundrede. I første hovedafsnit behandler Biraben på fremragende måde emner som tankerne om pesten som Guds straf, astrologiske og andre tegn på pestens komme, smittebærerne, mulighederne for diagnose og klinisk behandling samt medicinske eksperimenter. Næste afsnit behandler samfundsmæssige forholdsregler og pestpræventive foranstaltninger. Forfatteren behersker tilsyneladende suverænt sit kildemateriale og kan derfor ved hjælp af lokalt materiale fra hele verden gennem tiderne belyse de forskellige problemer. Den sidste halvdel af bogen (s. 186-413) udgøres af en kildefortegnelse og en omfattende bibliografi, som indeholder speciallitteratur vedrørende forholdene i alle lande; at man har efterstræbt fuldstændighed, kan f.eks. ses af, at man også har medtaget en artikel om pesten i Åker sogn på Bornholm 1653-54. Synd bare, at man ikke har bedt en bibliotekar med kendskab til nordisk filologi kigge på det; sjældent har jeg set de nordiske sprog så mishandlet som her.

M. L.

DAVID M. WILSON (ed.): *The Archaeology of Anglo-Saxon England.* (Methuen, 1976). XVI + 532 s. + 21 pl., 30 £.

Angelsaksisk arkæologi er et område, hvor der i de senere år er sket overordentlig meget; vor viden er på næsten alle områder udvidet betydeligt og på mange helt revolutioneret. Det har været svært for fagfolk, og helt umuligt for andre, at bevare et overblik over dette område. Mange udgravningsresultater publiceres ret spredt, andre med stor forsinkelse eller slet ikke. Det er derfor særdeles nyttigt, at David Wilson, professor i angelsaksisk arkæologi ved University College London og nys udnævnt til direktør for British Museum, har taget initiativet til en bog som denne, hvor der i en saglig opdeling gøres rede for, hvad man nu ved om emner som bygninger og bosættelsesmønstre på landet, om byer, om kirker og klostres bygninger etc., og for, hvilke problemer man for tiden arbejder med, hvilke spørgsmål man arbejder på at besvare. Det er en så nyttig bog, at man må ønske, at danske arkæologer vil gøre noget tilsvarende. De enkelte kapitler er rigt illustrerede med stregtegninger, og der er 21 tavler med sort-hvide fotos; farvebilleder er der trods prisen ikke blevet råd til. Til gengæld er der en fyldig litteraturliste og et godt index, og som appendix en »Gazetteer of Anglo-Saxon domestic settlement sites«.

N. L.

Anglo-Saxon England 5. Edited by PETER CLEMOES. (Cambridge University Press, 1976). 320 s., 12 £.

Som sine forgængere spænder dette femte bind af den tværfaglige årbog for studier i det angelsaksiske Englands sprog, historie og kultur emnemæssigt meget vidt. Umiddelbart kunne det godt se ud, som om der denne gang var lidet at hente for en historiker; men ved nærmere eftersyn viser der sig adskilligt. Heraf skal fremhæ-

ves en oversigt over problemer ved tolkningen af angelsaksiske mønter af Stewart Lyon, tidligere præsident for British Numismatic Society, M. B. Parkes' afhandling om palæografien i Parker-manuskriptet til Den oldengelske Krønike, samt et supplement til Neil R. Kers uundværlige standardværk »A Catalogue of Manuscripts Containing Anglo-Saxon«. Der er som sædvanligt en udmærket bibliografi, der udmærker sig ved at komme relativt hurtigt: dette binds bibliografi dækker 1975, og endelig er der i dette bind et kumulativt index for de hidtil udkomne bind 1-5.

CHRISTOPHER R. CHENEY: *Pope Innocens III and England.* (Päpste und Papstum Band 9; Anton Hiersemann, 1976). 433 s., 100 DM.

I denne fortrinlige serie af monografier kommer her en omfattende afhandling på engelsk om forholdet mellem pave Innocens III og England. Bogen er opdelt i tre hovedafsnit. I den første del beskæftiger forfatteren sig med pavens forhold til kardinalerne, den engelske holdning til Rom og de rent konkrete kontakter i form af engelske og italienske udsendinge og ambassadører; forbindelserne ved det fjerde Lateran-koncilium får en særlig behandling. Anden del af bogen omfatter et indgående studium af pavens indgriben i den engelske kirkes organisation, administration og retsforhold, dertil en analyse af samtlige engelske bispevalg i perioden. I detaljer kan man her følge, hvordan paven vinder mere og mere indflydelse, især naturligvis da den engelske konge af paven - ved hjælp af enorme pengesummer fra kirken - tvinges til at acceptere Stephen Langton som ærkebiskop af Canterbury. I dette afsnit behandles også pavens forhold til de engelske klostre og relationerne mellem Innocens og England under det fjerde og det femte korstog.

Den afsluttende del har titlen »Politics«, og her konstaterer forfatteren, at der var en afgørende forskel mellem teori og praksis. Paven måtte sætte sine mål meget højt i teorien og stille store krav, hvis han skulle vinde noget i virkeligheden. Gennem sin dybtgående analyse af det omfattende kildemateriale kan Cheney afsløre både styrken og svagheden i Innocens' politik over for England. I denne del hæfter man sig især ved behandlingen af pavens forhold til kong John under den franske generobring af Normandiet og før og efter hans absolution i 1213. Pavens begrundelser, både teoretiske og praktiske, for hans fordømmelse af Magna Carta får også en indgående behandling. En udmærket bibliografi afslutter denne storartede monografi, som både indebærer et nyt helhedssyn på udviklingen og et væld af detailinformationer. I serien er man ved at forberede yderligere to afhandlinger om Innocens, en om hans forhold til Frankrig og en om hans relationer til de italienske stater og byer.

M. L.

BERNHARD TÖPFER und EVAMARIA ENGEL: *Vom staufischen Imperium zum Hausmachtkönigtum.* Deutsche Geschichte vom Wormser Konkordat 1122 bis zur Doppelwahl von 1314. (Hermann Böhlaus Nachfolger, Weimar, 1976). 384 s., 21,50 DM.

Det var oprindelig planen, at denne bog skulle udgøre en del af et større hele; men den er nu publiceret separat. Perioden op til 1250 er behandlet af B. Töpfer, mens tiden fra Staufernes fald til 1314 er beskrevet af E. Engel. Af oplæg er det en håndbog, som vil give en oversigt over alle sider af Tysklands udvikling i perioden, og det gør den ganske traditionelt og sobert, med stor vægt lagt på byernes forhold og udvikling såvel som på den betydning, deres eksistens havde for det øvrige samfund. Af forordet får man det indtryk, at her følger en radikal marxistisk omvurdering af en feudal periode i Tysklands historie; men det er vanskeligt at skrive en syntese af ingenting: Tysklands middelalder er slet ikke gennemanalyseret under en marxistisk synsvinkel; så derfor er fremstillingen faldet mere traditionel ud, end forfatterne formentlig havde håbet. Fremstillingen følges af et noteapparat; men man savner en bibliografi, og registrene er meget magre.

N. L.

THOMAS M. MARTIN: *Die Städtepolitik Rudolfs von Habsburg.* (Veröffentlichungen des Max-Planck-Instituts für Geschichte 44, Vandenhoeck & Ruprecht, 1976). 268 s.

Statsopløsningen i Tyskland og Hohenstaufernes italienske politik begunstigede byernes frigørelse fra kejsermagten i begyndelsen af 1200-tallet. Længst muligt havde Frederik II bekæmpet de byforbund, som havde sluttet sig sammen for at opretholde landefreden, og som andre fyrster af huset Hohenstaufen havde han betragtet enhver form for byforbund som en sammensværgelse mod kejseren. Efter sammenbruddet af den tyske kejsermagts overherredømme over Italien blev det en hovedopgave for Rudolf af Habsburg at knytte de tyske byer nærmere til centralmagten. Han indtog derfor en positiv holdning over for byforbundene og prøvede på at gøre dem afhængige af kejsermagten. At han indledte denne politik tidligt, ses allerede af den nye term »civitas imperii«, som blev indført i og med hans trontiltrædelse i 1273. I konkurrence med fyrster og biskopper vandt han rigsstæderne for centralmagten. De gav ham en værdifuld kapitalreserve; til gengæld fik stæderne udvidede privilegier og rettigheder, og dette gælder også de østrigske byer. Det er Rudolfs fortjeneste, at de tyske byer blev direkte inddraget i rigspolitikken. Martin har gennemgået det store kildemateriale vedrørende mere end 250 byer og markedscentre fra Urbino i syd til Lübeck i nord, og fra Besançon i vest til Riga i øst. Undersøgelsen har resulteret i en udmærket og instruktiv afhandling, som den fremtidige forskning vil få stor glæde af både med henblik på Rudolfs politik og de senere kejseres optræden mod byerne.

M. L.

BYZANS

Reallexikon zur byzantinischen Kunst. Herausgegeben von KLAUS WESSEL und MARCELL RESTLE. Lieferung 22 (= Bd. III, sp. 801-960). (Anton Hiersemann, 1976). 40 DM.

Dette hæfte begynder midt i artiklen Kaiserbild og når til Kanontafeln. Hovedbidraget er en velillustreret redegørelse for Kalaat Seman, den kæmpemæssige korsformede kirke, som efter søjlehelgenen Simons død i 459 blev bygget omkring den søjle i nærheden af Aleppo, på hvilken helgenen havde tilbragt over 40 år af sit liv. Af kirken står endnu betydelige rester; men det er omstridt, hvorvidt den berømte søjle har gennembrudt midt-oktogonens tag eller ej. Om dette og andre problemer i den gådefulde nordsyriske kirke gives der god og sober besked.

O. O.

PETER WIRTH: *Grundzüge der byzantinischen Geschichte.* (Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt, 1976). 173 s.

Denne kortfattede oversigt over Byzans' historie forsøger i koncentreret form at meddele de væsentligste inden- og udenrigspolitiske begivenheder fra Romerrigets opdeling i 300-tallet til Konstantinopels fald i 1453. Forfatteren har gjort sig møje med at forklare baggrunden for Byzans' opståen og de antikke forudsætninger for den sociale, økonomiske og forfatningsmæssige struktur. Hovedvægten er lagt på udviklingen frem til det fjerde korstog, medens det latinske kejserdømme og den senbyzantinske tid bliver mere pauvert behandlet. Forfatteren vil på ny vække interessen for Byzans' historie hos et bredere publikum, og selv om der er tale om et yderst kortfattet rids af udviklingen, kan han sikkert stimulere til mere dybtgående læsning og studier. Dr. Wirth har dertil forsynet bogen med en fortrinlig lille bibliografi i 20 afsnit, hvori især forholdet til andre lande er tilgodeset; men den, som f.eks. er interesseret i kunst, numismatik, kirke- og forfatningshistorie samt musik, får også gode henvisninger.

M. L.

SKANDINAVIEN

LUDWIG BUISSON: *Der Bildstein Ardre VIII auf Gotland.* (Abhandlungen der Akademie der Wissenschaften in Göttingen. Philologisch-Historische Klasse. Dritte Folge Nr. 102; Vandenhoeck & Ruprecht, 1976). 136 s.

Hovedemnet i denne lille, men indholdsmætte-

de bog, der bærer undertitlen Göttermythen, Heldensagen und Jenseitsglaube der Germanen im 8. Jahrhundert n. Chr., er udredningen af de mange naturalistiske billedscener på den gotlandske billedsten Ardre VIII. Forfatteren kan påvise en ret stærk overensstemmelse med indholdet i Brage den Gamles Ragnarsdrápa, der beskriver billederne på et smukt malet skjold. Da billedstenen antagelig er hugget før år 800, styrker påvisningen den herskende datering af Brages digt til begyndelsen af 800-årene; vi kan altså fortsat regne med, at Ragnarsdrápa er et af de allerældste nordiske skjaldedigte. I tilslutning til hovedtesen rummer bogen interessante betragtninger over de nordiske gudemyters udbredelse, baseret både på litterære og billedlige kilder. Illustrationsmaterialet (23 plancher) er af fremragende kvalitet.

O. O.

KOLBJØRN SKAARE: *Coins and Coinage in Viking-age Norway.* (Universitetsforlaget, 1976). 248 s. + 22 pl., 120 n. kr.

Denne norske doktordisputats rummer foruden en fremstilling af den norske mønthistorie frem til ca. 1100 såvel et katalog over samtlige fund af mønter og møntlignende genstande i Norge som et katalog over fund af norske mønter uden for Norge (begge frem til ca. 1100) samt et komplet corpus over norske mønter (frem til ca. 1065). Dertil kommer 13 kort over distributionen af fundene, 22 sider plancher samt 31 tabeller.

Vi har altså her fået en uhyre grundig fremlæggelse af møntmaterialet vedrørende Norge i tiden frem til ca. 1100, som vil blive et selvfølgeligt udgangspunkt for alle, der beskæftiger sig med norsk/skandinavisk handels- og økonomisk historie i vikingetiden og tidligere.

Det vigtigste resultat, der nås i selve fremstillingen, er nok, at indførelsen af det såkaldte feudal- eller monopolmøntsystem - dvs. et system, hvor herskeren i et givet område har monopol på at udstede mønter med de deraf flydende indtægter - i Norge sker under Harald Hårderåde i 2. halvdel af 1000-tallet, i øvrigt samtidig med, at det sker i Danmark. Dermed belyser bogen også kongemagtens udvikling i Norge, idet et sådant system, som fremhævet af forfatteren, er vidnesbyrd om en relativt stærk kongemagt, samtidig med at indførelsen af monopolmønt betegner en meget kraftig finansiel styrkelse af kongemagten.

Bogen har sin, bevidste, begrænsning i, at forfatteren ikke selv forsøger at drage videregående slutninger af det materiale, han har fremlagt. Imidlertid kan det ses, at hvis forfatteren har ret i, at der er sket en vis import af arabisk mønt til Norge før ca. 890, sætter det et kraftigt spørgsmålstegn ved den for nylig fremsatte opfattelse, at den vestnordiske handelsforbindelse med de arabiske områder først tilhører den senere del af vikingetiden.

A. B.

ANDREAS HOLMSEN: *Nye studier i gammel historie.* (Universitetsforlaget, 1976). 185 s., 45 n. kr.

Dette er den anden bog, Andreas Holmsen udsender med revisioner til sit bind om Norges historie til 1660 (jf. NFH XXIV s. 171); så det kan vel siges, at det er på tide, at der kommer en ny udgave af denne.

Andreas Holmsen tilhører den norske materialistiske skole, som er grundlagt af Halvdan Koht, og alle bidrag til denne bog bærer da også præg af den fundamentale interesse for grundlæggende sociale og økonomiske forhold og udviklingen i disse, som er karakteristisk for denne tradition. Også på anden vis er bogen udtryk for en gammel tradition i norsk historieforskning, idet bogen i stor udstrækning hviler på stednavnematerialet og den såkaldte retrospektive metode, dvs. tilbageslutninger til ældre forhold ud fra 1500- og 1600-tallets rigere kildemateriale.

Bogen rummer 11 bidrag, som alle oprindelig har været holdt som universitetsforelæsninger, og de består af en kombination af egen og andres nyere forskning over norsk historie i hovedsagelig vikingetid og tidlig middelalder. Artiklerne er på trods af, at der oftest argumenteres direkte fra kilderne, særdeles velskrevne og yderst spændende og medrivende læsning. Man kunne dog nok ønske, at forfatteren havde gjort

blot et enkelt knæfald for den faglige formalisme og havde givet nogle få henvisninger til de arbejder og kilder, som han bygger på, således at man uden større besvær kunne fortsætte den inspiration, man får ved at læse den foreliggende bog.

A. B.

NIELS-KNUD LIEBGOTT: *Middelalderens våben.* (Nationalmuseet, 1976). 67 s., 27,50 kr.

»Kulturhistoriske« emner, eller måske rettere den synsvinkel, som ofte anlægges på dem, forekommer tit mere kuriøse end historisk perspektivrige. Denne indvending kan imidlertid på ingen måde rettes mod den foreliggende populære og velillustrerede bog, hvis emne er af central betydning: våbnenes udvikling i Danmark fra ca. 800 til 1500, fra vikingernes lange økse og korte sværd over det pansrede rytteris tohåndssværd til landsknægtenes piker og hellebarder. Forfatteren gør godt rede for våbnene og deres anvendelse, og han påpeger kildeproblemerne omkring dem, f.eks. dateringsvanskelighederne forårsaget bl.a. af de gode våbens lange levetid. Men han går videre og inddrager den bredere historiske baggrund, de militære ordninger, leding, herremænd osv. Om end visse af de anførte oplysninger her har en lidt forældet karakter, er denne perspektivering meget værdifuld. Jeg skal pege på fremhævelsen af, hvor kostbare de gode våben var, en kostbarhed, som havde kraftige sociale konsekvenser. Det var således nok kun de færreste blandt såvel vikingerne som deres efterkommere, der havde råd til en egentlig kampøkse, og blandt de fundne økser efter slaget på Grathe hede 1157 dominerer arbejdsøkserne da også.

Det er en nyttig bog for alle historisk interesserede; især skal peges på dens anvendelighed til undervisningsformål, f.eks. i gymnasiet.

E. U.

NYERE HISTORIE

EUROPA

R. R. BOLGAR (ed.): *Classical Influences on European Culture* A.D. *1500 - 1700.* (Cambridge University Press, 1976). 383 s., 12,50 £.

I 1969 holdtes i Cambridge en konference over temaet »Classical Influences on European Culture, A. D. 500 - 1500«. Denne konference, hvis foredrag publiceredes i 1971, blev i 1974 fulgt op af endnu en konference, hvor man igen havde samlet en række af Europas og Amerikas førende forskere på dette felt. Temaet for 1974-konferencen lå tidsmæssigt i direkte forlængelse af 1969-konferencens: »Classical Influences on European Culture, A.D. 1500 - 1700«.

Konferencen, hvis foredrag med denne publikation gøres tilgængelige for en videre kreds, dækkede et meget stort spektrum af sammenhænge mellem antikken og humanisme/renaissance, idet dog naturvidenskab på forhånd var holdt ude. Hovedvægten i bidragene er lagt på 16. århundrede, og de falder i to hovedgrupper: I den første behandles problemer med registrering af udgivelse af humanismens manuskripter og tryk, og i overensstemmelse med den for konferencen overordnede målsætning, at henlede opmærksomheden på muligheder for at hente ny viden og erkendelse af sammenhænge mellem antikken og humanismen, er der her lagt vægt på ikke blot at skabe let tilgængelige udgaver af humanismens store navnes værker, men opmærksomheden er også henledt på, at manuskripter fra mere anonyme hænder kan give værdifulde oplysninger. I den anden hovedgruppe (den talmæssigt største) behandles humanismen som litterær, religiøs, kunsthistorisk og politisk bevægelse i sammenhæng med antikken.

At fremhæve enkeltbidrag blandt de i alt 27 gengivne foredrag er ikke muligt her. Dog skal det siges, at den for historikeren mest værdifulde afdeling utvivlsomt er den første, medens anden afdeling i højere grad henvender sig til filologer, filosoffer og kirkehistorikere.

Bidragene har antydet spændende sammenhænge og har - og hermed opfylder antologien sit formulerede mål - anvist en række veje til udvidelse af vor viden om sammenhænge mellem antikken og den tid, som er begyndelsen til vor egen.

T. H.

FRANÇOIS BONDY og MANFRED ABELEIN: *Deutschland und Frankreich.* Geschichte einer weckselvollen Beziehung. (Econ, 1973). 293 s. 28 DM.

Denne bog om forholdet mellem Tyskland og Frankrig er skrevet af en journalist og en jurist, der også er politiker. Journalisten, Bondy, skriver om de kulturelle forbindelser mellem de to lande. Hovedvægten ligger her på perioden mellem slutningen af Napoleonskrigene og udbruddet af 2. verdenskrig. Skildringen er forholdsvis kortfattet og ikke særlig dybtgående. Anderledes omfattende og detaljeret er Abeleins behandling af den politiske udvikling efter 1945 frem til begyndelsen af 1970'erne. Særlig grundig er omtalen af den udvikling, der førte frem til dannelsen af EF. For begge forfattere gælder, at de understreger samhørigheden mellem Tyskland og Frankrig og går forholdsvis let hen over de vanskeligheder, der har været i samarbejdet. Deres mål er klart at søge at styrke forbindelsen. Bogen må siges at være let læst og ret populær.

C. R. J.

THOMAS BARKER: *The Military Intellectual and Battle:* Raimondo Montecuccoli and the Thirty Years War. (State University of New York Press, 1975). 271 s., 25 $.

Bogens emne er 30-årskrigene; mere præcist den italiensk fødte general Raimondo Montecuccoli (1609-81), der i de mange krigsår havde rig lejlighed til at udmærke sig, bl.a. ved Breitenfeld og Lützen. Lejlighedsvis var det dog også hans opgave at dække militære tilbagetog. I Danmark er han særlig bekendt, fordi han under rang af feltmarskal skulle fordrive svenskerne fra landet i 1658.

Bogen falder i fire hoveddele. I den første beskrives hans ydre liv i kejserlig tjeneste til den for en soldat så uheroiske død under en nedstyrtende bjælke - dog under et ridt ved kejserlig side. Herefter følger et afsnit om den militære karriere, endelig ét »om slag«, og til sidst sættes personen og hans ideer i perspektiv.

Fremstillingen er forsynet med talrige kortskitser samt slagopstillinger, for slet ikke at glemme de mange billeder af krigsårenes feltherrer, fyrster, soldater og militærudstyr.

H. F.

REFORMATIONEN

RICHARD L. DE MOLIN: *Erasmus.* (Edward Arnold, 1973). 190 s., 3 £ (Paperback 1.50 £).

Denne korte antologi om Erasmus af Rotterdam hører til serien Documents of Modern History, hvoraf flere bind tidligere er anmeldt her (bl.a. en om Bismarck i XXIV 179 og en om Martin Luther i XXI 75). Erasmus-bogen skal nærmest ses som et supplement til Luther-bogen. Erasmus dannede på mange måder som ortodoksiens talsmand baggrunden for Luther, og han vendte sig senere stærkt mod reformationen.

Kildeudgaven er opbygget kronologisk og som de tidligere med en kort indledning til hvert afsnit. Desværre er disse indledninger her mindre end i de foregående bind, hvad der nok vil vanskeliggøre bogens anvendelse til undervisning på lavere universitetsniveau, som den først og fremmest er rettet mod. Der mangler i høj grad en større samlet indføring. Men kildeudvalget er godt og giver gode muligheder for en gennemgang af Erasmus' tanker.

C. R. J.

JOHN L. RUTH: *Conrad Grebel, Son of Zurich.* (Herald Press, 1975). 160 s., 6,95 $.

At Konrad Grebel (ca. 1498-1526) er en af

initiativtagerne til grundlæggelsen af døberbevægelsen i Schweiz i januar 1525, er almindeligt accepteret i forskningen, siden den amerikanske, mennonitiske historiker Harold S. Bender i 1950 udsendte sin videnskabeligt funderede biografi over ham. Men længere rækker enigheden stort set heller ikke. De øvrige resultater og teser i Harold S. Benders biografi bliver - ikke mindst i den nyeste forskning - stadig mere tvivlsomme. På trods heraf har John L. Ruth, amerikansk mennonit og amatørhistoriker, valgt at anvende Benders bog som grundlag for sin populærvidenskabelige fremstilling af Konrad Grebels liv og virke.

At der er tale om en populærvidenskabelig fremstilling bør understreges, ikke fordi der principielt er noget forkert heri - tværtimod. Men fordi denne fremstilling er et eksempel på, at forfatteren har ladet sig lede af helt andre motiver end det at trænge ned til en erkendelse af den biograferede persons virke. Bogen er først og fremmest en hyldest til den amerikanske mennonitiske kirke (en baptistisk kirke), sådan at forstå, at nulevende amerikanske mennoniters idealer i endnu højere grad, end tilfældet er i Harold S. Benders biografi, er projiceret tilbage på reformationstiden og gjort til Konrad Grebels. Ruth skildrer bredt Konrad Grebels ungdom og studietid og formidler herved indtrykket af, hvordan en ung mand af det bedre Zürcher-borgerskab blev opdraget i begyndelsen af det 16. årh., men skildringen skæmmes af en mængde frit opfundne dialoger, som i øvrigt gennemsyrer hele fremstillingen.

Hovedvægten er naturligt lagt på Grebels udvikling fra Zwingli-discipel til grundlægger af døberbevægelsen, og her rummer fremstillingen intet nyt i forhold til Harold S. Benders biografi fra 1950. Grebel fremstår på trods af den nyeste forsknings nuanceringer stadig som det »rene« religiøse gemyt, ubesmittet af begivenhederne i verden omkring ham.

I en amerikansk anmeldelse af Ruths bog er det fremhævet, at den er tænkt anvendt af historisk interesserede medlemmer af mennonitiske menigheder, og heri har anmelderen ganske givet ret, thi fremstillingen er i så høj grad præget af konfessionel forblindelse og forfladigende populariseringer, at den bliver uden interesse for en bredere, historisk interesseret kreds.

T. H.

KARL TRUDINGER: *Luthers Briefe und Gutachten an weltliche Obrigkeiten zur Durchführung der Reformation.* (Aschendorff, 1975). 156 s., 36 DM.

Det er forfatterens hensigt med dette arbejde (oprindeligt phil. dissertation fra Tübingen) at yde et bidrag til belysning af Luthers praktisk-reformatoriske virke. Dette er lykkedes gennem en særdeles instruktiv systematisk gennemgang af Luthers brevveksling.

I 1. del karakteriseres brevvekslingen bredt både med hensyn til personkreds, emner og brevenes antal. Denne del rummer kun få nye oplysninger, men må snarest siges at være en sammenfatning af hidtil spredte informationer.

I fremstillingens 2. del er brevvekslingen underkastet en systematisk analyse (reformatoriske anliggender, økonomiske spørgsmål, organisatoriske spørgsmål, kultproblemer og forholdet til lutherske »kættere«), hvori hovedvægten naturligt er lagt på analysen af Luthers virke i forbindelse med gennemførelsen af reformationen og organiseringen af den nye kirke (først og fremmest i kurfyrstendømmet Sachsen, som beskæftiger langt den største del af brevvekslingen); specielt analysen af Luthers virke i forbindelse med visitationerne er fortjenstfuld. Men ved inddragelsen af de mange større og mindre problemer, som Luther har taget stilling til, har Karl Trüdinger givet et godt indtryk af mangfoldigheden i Luthers virke.

Konkluderende fremhæves det, at Luther - i modsætning til Calvin - ikke systematisk anvendte sin særdeles omfattende korrespondance til bevidst og målrettet propaganda for reformationen og dennes udbredelse. Brevene og udtalelserne er for langt de flestes vedkommende - ligesom i øvrigt væsentlige dele af Luthers produktion i øvrigt - »lejlighedsarbejder«. Luther har, normalt på opfordring, taget stilling til

konkrete, aktuelle problemer; men han har, hvilket Trüdinger understreger, taget stilling ud fra en principiel opfattelse, som ikke ændres nævneværdigt fra reformationens gennembrud til hans død i 1546. Der synes således også ved vurderingen af Luthers praktisk-reformatoriske virke at være megen sandhed i påstanden om, at der ikke er noget afgørende brud mellem den unge og den gamle Luther, men at den unge Luther er »der ganze Luther«.

T. H.

RONALD J. SIDER: *Andreas Bodenstein von Karlstadt.* The Development of his Thought 1517-1525. (E. J. Brill, 1974). 318 s., 80 gld.

Andreas Bodenstein von Karlstadt (ca. 1480-1541) var - som professorkollega - Luthers ven og kampfælle fra reformationens frembrud. Han spillede en betydelig rolle under Leipziger Disputationen i 1519 og var ledende i den reformatoriske bevægelse i Wittenberg under Luthers Wartburg-ophold 1521-22.

Netop Wittenberg-begivenhederne 1521-22, hvorunder en reformatorisk gudstjenesteordning og et reformatorisk menighedsliv søgtes indført under anførsel af Karlstadt, førte til bruddet mellem ham og Luther.

Karlstadt blev således - med Ronald J. Siders ord - den første betydende »sekundære reformator«, den første af »reformatorerne på fløjene«. I debatten med/mod ham formede Luther sine indtryk af modstanderne på venstre side og det begreb, som derefter brugtes - og bruges i forskning - til karakteristisk af hele reformationens venstrefløj, »sværmer«-begrebet.

Ronald J. Sider har med sit arbejde (oprindeligt en dissertation fra Yale University) søgt at nå til en afklaring af den første vigtige periode i Karlstadts reformatoriske virke, ikke i form af en traditionel kronologisk fremstilling dækkende tidsrummet 1517-1525, men netop i modsætning til store dele af den hidtidige forskning i form af en systematisk behandling af nogle centrale temaer, som siden Karlstadt-forskningens gennembrud (med Hermann Barges monumentale 2-binds biografi fra 1905) har været stærkt omdiskuterede, nemlig for det første Augustins betydning for udviklingen af Karlstadts teologi, for det andet - naturligvis - med- og modspillet med Luther, Luthers indflydelse på Karlstadts teologiske udvikling og for det tredje det spørgsmål, som efterhånden indtager en stadig mere central plads i udforskningen af reformationens venstre fløj, påvirkningen fra den middelalderlige mystik.

Sider når efter en omhyggeligt gennemført analyse til det resultat, at Karlstadt ikke først og fremmest var »sværmer« (d.v.s. mystiker), således som hævdet af Luther og den protestantiske tradition, men at alle tre undersøgte inspirationskilder har givet et bidrag til den endelige udformning af Karlstadts teologi i årene mellem bruddet med Luther og udvisningen fra Sachen (marts 1522 - september 1524).

Med denne systematiske fremstilling har Sider givet et vægtigt bidrag til forståelsen og indplaceringen af den første og - for Luther og den lutherske opfattelse - helt centrale skikkelse på reformationens venstre fløj. Karlstadt har fået den placering, som han også i kraft af sin betydning som inspirationskilde for andre grupper på reformationens venstre fløj fortjener.

T. H.

Der deutsche Bauernkrieg und Thomas Müntzer. In Verbindung mit Siegfried Hoyer, Ernst Ullmann und Hans Wermes herausgegeben von MAX STEINMETZ. (Karl-Marx-Universität, Leipzig, 1976). 304 s., 18,50 DM.

450-året for Bondekrigen og Thomas Müntzers død har fremkaldt en kollossal strøm af antologier. Den sidste i rækken er en samling af foredrag holdt på en international konference i Leipzig i februar 1975 med emnet »Der deutsche Bauernkrieg - seine Stellung in der deutschen und europäischen Geschichte. Probleme, Wirkungen, Verpflichtungen.«

Antologien rummer ikke mindre end 43 bidrag, hvoriblandt flere af franske og amerikanske historikere. Hovedparten af dem behandler Bondekrigen som social, politisk og religiøs bevægelse og Thomas Müntzer under såvel en po-

litisk-socialrevolutionær som en religiøs synsvinkel. Men også andre grupper og enkeltpersoner på reformationens venstre fløj er behandlet, ligesom Bondekrigen også er behandlet ud fra såvel litteratur- som kunsthistoriske synspunkter (disse sidste bidrag skyldes alle DDR-forskere). Antologien dækker således forskningsmæssigt et meget bredt spektrum, hvilket naturligvis bør roses. Men netop forsøget på at dække også såvel litteratur- som kunsthistorie har medført, at nogle bidrag er blevet nedkortet stærkt, og at en række bidrag, som er trykt andetsteds (ikke alle i for vesteuropæere lige let tilgængelige tidsskrifter og antologier), er udeladt. Alt i alt må det dog siges, at antologiens bidrag er velredigerede, således at ingen sammenhænge er revet itu.

Antologien kan varmt anbefales. Dens bidrag vidner om, at den marxistiske reformationsforskning i DDR stadig gør fremskridt og når spændende resultater, og om, at den ikke-marxistiske reformationsforskning i stadig større grad erkender udfordringerne fra marxistisk hold og tager dem op i en diskussion med marxistiske forskere - også til denne meningsudveksling har antologien ydet et væsentligt bidrag.

T. H.

KUNST

JOHN POPE-HENNESY: *Fra Angelico.* (Phaidon, 1974). 242 s., 17.50 £.

Pope-Hennesys standardværk om Fra Angelico fra 1952 er med denne Phaidon-publikation kommet i anden udgave, hvor såvel teksten som kataloget er revideret. Med Phaidon-kunstbogens sædvanlige høje kvalitet i billedgengivelserne (i alt 274), hvoraf mange har en nyfotografering som grundlag, eksisterer der vel næppe et bedre værk med Fra Angelicos samlede og tilskrevne arbejder. Disse gengives i sort-hvid, dog er der i forbindelse med teksten en række farveillustrationer, der såvel i fulde gengivelser som i detailudsnit demonstrerer Fra Angelicos karakteristiske kolorit.

Den kortfattede introduktion er kronologisk-biografisk. Efter en livsbeskrivelse og en gennemgang af de tidlige arbejder 1418-32 følger en omtale af malerens panelmalerier og freskerne fra 1430'erne, freskerne i San Marco-klostret i Firenze og panelmalerier 1438-45. De sidste afsnit før plancherne og kataloget behandler arbejderne i Rom og de sidste års arbejder fra 1450-55.

L. D.

JEREMY COOPER: *Nineteenth-Century Romantic Bronzes.* (David & Charles, 1975). 160 s., 8.50 £.

Coopers bog omhandler fransk, engelsk og amerikansk bronceskulptur 1830-1915. Der er tale om et generelt overblik over et emne, som i udpræget grad er blevet negligeret hidtil, og bogen er i realiteten den første engelsksprogede, der behandler dette emne under et. Begrebet »romantisk« bruger forfatteren her til bredt at kategorisere alle de forskellige tendenser inden for skulpturel stil, der artikulerer sig mod nyklassicismen og periodisk står mellem denne og den tendentielle afvikling af den naturalistiske anvendelse af menneskefiguren frem mod abstrakte og ekspressionistiske positioner, der markeres med Rodin.

I overensstemmelse med, at bruddet med den klassiske diciplin først finder sted i 1830'erne og -40'erne i borgerkongedømmets Frankrig for herefter at sprede sig til England og Amerika, gennemgår bogens indledningskapitel den franske skulptur fra David d'Angers til Rodin. Herefter følger den »nye skulptur« i England før kapitlet om den amerikanske bronceskulptur. Det sidste kapitel giver et skematisk omrids af et særskilt emne inden for kunstformen: franske dyreskulpturer i bronce. Endelig rummer bogen, der analyserer sit emne inden for dets politiske og sociale sammenhæng, en »Market Guide« som appendiks. De 161 illustrationer er såvel i sort-hvid som i farve.

L. D.

ENGLAND

A. S. P. WOODHOUSE (ed.): *Puritanism and Liberty.* Dent & Sons, 1975). 506 s., 2,75 £.

Bogen blev oprindelig udgivet allerede i 1938 og har siden været stærkt efterspurgt til universitetsundervisning. Det er en kildesamling, der søger at belyse hovedproblemstillingerne i den puritanske revolution 1647-49. Pamfletter, manifester, breve, erindringer, dagbøger og petitioner afdækker talrige aspekter i den komplicerede politiske, sociale og religiøse periode, der dominerede England efter Stuarttiden.

Der indledes med en grundig introduktion på 90 sider, der klarlægger de komplekse forhold. Endvidere er bogen forsynet med sproglige noter, der letter tekstlæsningen. Endelig muliggør et omfattende index, at de mange personer og begreber fra de talrige kilder kan sammenholdes.

H.F.

MICHAEL VAN CLEAVE ALEXANDER: *Charles I's Lord Treasurer.* (Macmillan, 1975). 261 s., 10 £.

Stuarttidens England har i de senere år indtaget en central placering i studiet af engelsk historie. Det er blevet til en række studier af økonomiske, sociale, kulturelle samt religiøse forhold. Derimod har den administrative side af periodens historie været forsømt. Det er dette forhold, professor Alexander søger at råde bod på gennem sin biografi af den første Jarl af Portland, der fra 1628 til sin død i 1835 var Lord Treasurer. Tidligere forskning, og ikke mindst S. R. Gardiner, har givet et usympatisk billede af Portland. Forfatteren søger at rehabilitere Portland.

I 1606 blev han første gang valgt til Parlamentet, men virkede de første år næsten ubemærket. Først efter at han i 1620 havde deltaget i en betydningsfuld delegationsrejse til Prag og to år senere i en tilsvarende til Brüssel, tog hans politiske og administrative indflydelse hurtigt til.

Politisk var han oprindelig moderat royalist med katolsk baggrund, og han søgte at følge en via media i det stadig mere polariserede politisk-religiøse klima mellem radikale parlamentstilhængere og ultraroyalister. Efter Buckinghams død i 1628 blev han den ledende kraft i Englands udenrigs-, finans-, Irlands- og søfartspolitik. Det var hans mål at få England til at trække sig ud af sit engagement i 30-årskrigen bl.a. af økonomiske grunde. Politisk opfordrede han også kongen til at regere uden om parlamentet.

H. F.

L. C. B. SEAMAN: *Victorian England.* Aspects of English and Imperial History 1837-1901. (Methuen, 1973). 484 s., 3.00 £, Paperback 1.50 £.

Engelske historikere er uovertrufne til at lave bøger som den foreliggende: elegant skrevet, megen atmosfære, let læselig, nogle skarpe, kontroversielle synspunkter, der dog ikke er baseret på ny grundforskning, men skrevet på grundlag af allerede kendte værker. Resultatet er her en glimrende introduktion til Victoria-tiden, der også kan læses af den, der allerede er kendt med perioden. Seaman lægger i modsætning til, hvad der almindeligvis ses i oversigtsværker for perioden, en betydelig vægt på de sidste 20-30 år af Victorias regeringstid, ligesom der, hvad undertitlen også viser, gøres en del ud af Englands historie uden for England, den engelske imperialisme.

C. R. J.

FRANKRIG

JEAN BOUVIER et RENÉ GIRAULT (éd).: *L'impérialisme francais d'avant 1914.* Recueil de textes. (École des Hautes Études en Sciences Sociales, 1976). 335 s., 64 F.

Som undertitlen antyder, er der tale om en samling af artikler, for hovedpartens vedkommende tilmed særdeles velkendte artikler publiceret i årene 1960-74 fortrinsvis i Revue d'Histoire Moderne et Contemporaine og Revue Historique. Sigtet med bogen har været at bringe disse artikler om fransk imperialisme og et par kongress-bidrag om samme emne til en større læserkreds' kendskab.

Ud over et ganske kort forord af de to redaktører og en ret skematisk opdeling i 4 hovedafsnit er der ikke gjort noget for at sammenbinde de meget forskellige bidrag. Artiklerne giver

dog et ganske godt indtryk af fransk imperialisme før 1914, både hvad angår aspekter (dog med hovedvægt på økonomisk imperialisme) og geografisk spredning (fra Vestindien over Nordafrika og Europa til Fjernøsten). Udgiverne har klogeligt bibeholdt såvel det fulde noteapparat som den omfattende bibliografi i forbindelse med de enkelte bidrag; naturligt nok er der ikke udarbejdet noget fælles index.

W. J.

ØSTRIG-UNGARN

NIKOLAUS VIELMETTI (red.): *Das österreichische Judentum.* (Jugend und Volk, Wien, 1974). 216 s.

Kun omkring halvdelen af bogen handler om jøderne i Østrig - fra 12.årh. til 1945. Resten er dels en generel optakt om den jødiske historie, dels et afsnit om jøderne i de islamiske lande og om zionismen. Det er en solid og velfunderet oversigt med fyldige litteraturhenvisninger. Som det er sædvane i sådanne fremstillinger, er hovedvægten - trods titlen - lagt på en redegørelse for jødernes samfundsmæssige placering og de ikke-jødiske borgeres syn på dem; jødernes indre historie er derimod næsten ikke tilgodeset.

WILLIAM O. MCCAGG, Jr.: *Jewish Nobles and Geniuses in Modern Hungary.* (Columbia University Press, 1972). 254 s., 4.50 $.

Fra midten af 19. årh. til op mod 1. verdenskrig blev 346 jødiske familier optaget i den ungarske adel. Foruden den status, dette gav i det almindelige omdømme, fandt disse familier også, at det var en garanti mod en beskæring af de borgerlige rettigheder; den magyariske adel - omgivet af et flertal af minoriteter - tog gerne mod jøderne, der var en økonomisk og intellektuel nyttig forbundsfælle.

Bogen analyserer disse ledende slægters position i Ungarns økonomiske liv: hvor de var placeret, og i hvor høj grad det var i de sektorer, det nye startede, forbindelserne til embedsmænd og politikere. Et afsnit, der søger at forklare deres fremtrædende position i det intellektuelle liv, er spændende, men holder sig til det mere spekulative. Det må tilføjes, at bogen trods den specielle indfaldsvinkel også er et væsentligt bidrag til det østeuropæiske borgerskabs almindelige historie.

ALPHONS LHOTSKY: *Aufsätze und Vorträge. Bind IV.* (Oldenbourg, 1974). 331 s.

Det fjerde bind med udvalgte artikler af den østrigske historiker Alphons Lhotsky har tre temarammer: »Die Haupt- und Residenzstadt Wien«, »Sammelwesen und Ikonographie« samt »Der Österreichische Mensch«. Medmindre man er specielt interesseret i historistisk kulturhistorieskrivning om samlinger og kunstkamre, er det den første temaramme, der rummer flest perspektiver. Artiklerne her omhandler først og fremmest forhold i det middelalderlige Wien, herunder prædikanten Giovanni Capestranos virke samt St. Stephan-domkirken, men rummer også en gennemgang af marts 1848 og det kunsthistoriske museum som bygningsværk. Opsatserne her er ligesom de andre temarammers ikke blot bidrag til Østrigs nationale historie, men også stærkt nationalistisk funderede.

L. D.

JOHANN MUSCHIK: *Die Wiener Schule des Phantastischen Realismus.* (Jugend und Volk, 1974). 151 s.

Det er Muschik, der har givet skolen dens navn, og det er også Muschik, som har formuleret dens ideologisk-teoretiske position; han er gruppens kunstkritiske talerør, og dermed er bogens karakter antydet. En historisk forankret analyse af denne nationale variant af den nye realisme er der ikke tale om, men en indforstået præsentation, som til gengæld har den gode ideologs detaljerede kendskab og nuancerige fortolkningspotentiale. I indledningskapitlerne behandler forfatteren »det fantastiske« i den billedende kunst og præciserer begrebet om den fantastiske realisme, som afgrænses i forhold til surrealismen. Herefter karakteriseres ikke blot de første hovedeksponenter - Brauer, Fuchs,

Hausner m.fl. - men også gruppens senere malere indplaceres gennem en kronologisk gennemgang, der heftes op på knudeår i skolens historie. Af de 71 illustrationer er 32 gengivelser i farver af hovedværker i Wienerskolen. Bogens force er den tætte sammenknytning med tekstens tolkende gennemgang af de enkelte arbejder.

L. D.

TYSKLAND

GÜNTHER FFRANZ: *Geschichte des deutschen Bauernstandes vom frühen Mittelalter bis zum 19.Jahrhundert.* 2. udg. (Eugen Ulmer, 1976). 301 s., 88 DM.

Bogen indgår som bind 4 i den 5-binds »Deutsche Agrargeschichte«, som Günther Franz selv har redigeret. I 2. udg. er der kun tale om ajourføringer i forhold til 1. udg., se om denne NFH XXII 177. Så kan lejligheden i øvrigt benyttes til igen at udtrykke beundring for den dygtighed, hvormed bogen behandler bondestanden som samfundsgruppe trods de store forskelle fra område til område.

ERNST KLEIN: *Geschichte der öffentlichen Finanzen in Deutschland 1500-1870.* (Franz Steiner, 1974). 145 s., 18 DM.

Det er et af de første bind i en serie, der under navnet »Wissenschaftliche Paperbacks. Sozial- und Wirtschaftsgeschichte« skal bringe en række introduktioner til tysk og fremmed økonomi- og socialhistorie. Det er ikke ligefrem let læsning, der serveres for de tyske studenter, hvis dette bind skal være normen. Meget forudsættes bekendt, adskillige detaljer serveres til velvillig udfyldning ved læseren, og denne må også jævnligt selv se problemerne. Det bør dog indrømmes, at netop emnet her også er meget svært at behandle på den korte plads. Forfatteren redegør for de offentlige finanser (indtægts- og udgiftstyper) i de vigtigste tyske lande og sammenholder udviklingen med de økonomiske ideer gennem den lange periode. For den, der arbejder med de samme problemer i de nordiske lande, vil det være en god indgang til den almene kontinentale baggrund.

USA

ESMOND WRIGHT (ed.): *A Tug of Loyalties.* Anglo-American Relations 1765-85. (Athlone, 1975). 92 s., 1.50 £.

Det er fire forelæsninger om loyalisternes problemer under og efter uafhængighedskrigen. Da historien som bekendt mest beskæftiger sig med de sejrende, er det i reglen kun lidt, der siges om de tusinder af familier, som forblev loyale. Her behandles forskellige aspekter af deres skæbne: vanskelighederne, hvis de forblev i USA, og de ikke mindre besværligheder, der mødte den del, som tog til England og mødte kulde og ligegyldighed. De store skarer af loyale familier, der slog sig ned i Canada, er ikke med i bogen.

DUNCAN J. MACLEOD: *Slavery, Race and American Revolution.* (Cambridge University Press, 1975). 249 s., 2.25 £.

Det er modsætningen mellem den amerikanske revolutions lighedsideer og slaveriet, der er bogens emne. Denne konfliktstilling i årtierne omkring 1800 er før behandlet; forfatteren baserer sig da også på den omfattende litteratur, men har tillige selv foretaget omfattende kildestudier. Hovedideen er nærmest den, at netop frihеds- og lighedsidealerne fremtvang en racistisk ideologi om negeren som laverestående. Uden en sådan kunne man ikke klare at godtage de revolutionære normer og alligevel opretholde det slavesystem, som man fandt uundværlig.

J. MORGAN KOUSSER: *The Shaping of Southern Politics.* Suffrage Restriction and the Establishment of the One-Party South. (Princeton University Press, 1973). 442 s., 7.50 £.

Sydstaterne har langt op i dette århundrede i realiteten været en et-parti region, domineret af det hvide etablishment. Det er en situation, der går tilbage til retableringsårene efter borgerkrigen. Bogen her gennemgår de forskellige stemmeretsrestriktioner, der i de 11 stater har muliggjort dette forhold og dermed tjent til at fratage både fattigere og fattige hvide samt de sorte reel politisk indflydelse. I sig selv er det en histo-

risk analyse, der på overbevisende måde klargør, hvad hidtil kun har været noget forudsat, men ikke dokumenteret. Til dette kommer imidlertid, at bogens metoder og analytiske problemstillinger er ualmindelig givende - undertiden nok dristige - for den, der arbejder med historisk valgstatistik. En i det hele væsentlig bog.

C. ROLAND MARCHAND: *The American Peace Movement and Social Reform, 1898-1918.* (Princeton University Press, 1973). 442 s., 16.00 $.

Fredsbevægelsen i USA har i høj grad optaget amerikanske historikere, ikke mindst i den sidste halve snes år. Marchands bog skildrer den fra dens første tid i absolut ubemærkethed i 1890'erne frem til en position som afgørende politisk faktor i årene før verdenskrigen og derefter bevægelsens nedgang og fald til ubemærkethed ved krigsafslutningen. Det, der gør Marchands bog særlig interessant, er hans påvisning af, i hvor høj grad fredsbevægelsen blev en del i bestræbelserne på at få gennemført en række reformer i det amerikanske samfund. Pacifisterne udgjorde kun en ubetydelig gruppe inden for fredsbevægelsen. For de fleste var bevægelsen kun en af flere veje til at nå deres egne mål. Derfor blev fredsbevægelsen spændt for så forskellige vogne som folkeretsjuristernes bestræbelser på at skabe en domstol, der skulle mægle i internationale konfliktsituationer, erhvervslivets ønsker om en fredelig verden, hvor krig ikke lagde hindringer i vejen for dets udfoldelsesmuligheder, og arbejderbevægelsens modstand mod krig, fordi arbejderklassen var den, der led hårdest under en sådan.

C. R. J.

LATINAMERIKA

BERNARD NAYLOR m.fl.: *Directory of Libraries and Special Collections on Latin America and the West Indies.* (Athlone, 1975). 161 s., 3.50 £.

En fortegnelse over biblioteker og institutter i UK, der samler litteratur om Latinamerika. Det drejer sig om 146 institutioner; deres samlinger karakteriseres i omfang og indhold. Bogen slutter sig til en tilsvarende om utrykte samlinger »Guide to Manuscript Sources for the History of Latin America«, der blev udgivet i 1973.

ARNOLD J. BAUER: *Chilean Rural Society from the Spanish Conquest to 1930.* (Cambridge Latin America Studies no. 21, Cambridge University Press, 1975). 265 s., 7.90 £.

Professor Bauers analyse af det chilenske samfund koncentrerer sig om den afgørende periode fra 1850'erne til 1920'erne, hvor modsætningen mellem den traditionsbundne agrarsektor og det voksende bysamfund for alvor begynder at gøre sig gældende i takt med, at Chile - som andre latinamerikanske lande - blev trukket ind i et omfattende internationalt handelssamkvem.

Bauer indleder bogen med et kort oversigtskapitel, hvor udviklingen i det chilenske agrarsamfund føres op fra 16. årh. til ca. 1850, efterfulgt af en indgående beskrivelse af forholdene i by og på land omkring 1850. Resten af bogen er helliget den centrale periode frem til ca. 1920, og her analyseres bl.a. markeds-, kredit- og arbejdskraftforhold.

Skønt den analytiske del af bogen samler sig om det chilenske »nucleo central« (d.v.s. området fra Aconcagua-floden i nord til byen Concepción i syd), søger Bauer gang på gang at anskue udviklingen i centralområdet i en større sammenhæng.

Det er lykkedes professor Bauer - bl.a. ved bearbejdelse af et omfattende talmateriale - at vise, hvorledes den stærkt rigide agrarstruktur har hæmmet en harmonisk udvikling mellem by og land efter 1860 og bidraget til den tilspidsede situation mellem by- og landbefolkning i Chile, der karakteriserer udviklingen i det 20. årh.; en udvikling som forfatteren i sin epilog fører op til i dag.

Bogen afsluttes med en række appendices, hvor størstedelen af talmaterialet er samlet, en fyldig bibliografi og et noget mangelfuldt index.

W. J.

JAMES LOCKHART and ENRIQUE OTTE (ed.): *Letters and People of the Spanish Indies, Sixteenth Century.* (Cambridge Latin America Studies no. 22, Cambridge University Press, 1976). 267 s., 2.40 £.

Det har aldrig skortet på den officielle korrespondance i materialet til Spansk Amerikas historie i det 16. årh., og navnlig det omfattende spansk-amerikanske administrationssystems brevveksling med moderlandets institutioner har i høj grad præget vor opfattelse af det spanske imperiums karakter. Derimod har den private korrespondance aldrig påkaldt sig en tilsvarende opmærksomhed, ja mange forskere har endda ment, at en sådan brevveksling ikke har eksisteret i nævneværdigt omfang!

Det er dette forhold, Lockhart og Otte har søgt at råde bod på med deres oversættelse og kommentering af 38 private breve fra det 16. årh. Materialet, der helt overvejende stammer fra Casa de la Contratacions arkiver, er ordnet i 3 hovedafsnit med hvert sit emne: conquest, the variety of life in the Indies og officials and clerics. Brevene er næsten alle fra spaniere i Den nye Verden (embedsmænd, købmænd og »almindelige« indvandrere), kun ganske få er skrevet af indianere.

Udgiverne har valgt at starte lige på og hårdt: kun et ganske kort forord, derefter direkte til brevene, der dog alle er forsynet med ret fyldige indledninger. Bogen slutter lige så brat, som den begynder. Der savnes unægteligt en sammenfatning af de væsentligste træk i dette meget vidtspændende og farverige materiale; men det står dog klart, at den private brevveksling giver et andet og langt mere nuanceret billede af det spansk-amerikanske samfund end det traditionelle præget af conquistador-ånden, den ihærdige søgen efter El Dorado og den kølige, juridisk dominerede checks-and-balances administration.

Bogen afsluttes med en kortfattet bibliografi og et dækkende register.

W. J.

AFRIKA

JOHANNES MEINTJES: *President Paul Kruger.* A Biography. (Cassell, 1975). 295 s., 6.25 £.

Johannes Mintjes er en særdeles flittig skribent; ikke mindst har han skrevet en række biografier om fremtrædende sydafrikanere fra tiden omkring Boerkrigen. I 1966 udsendte han således en bog om general De la Rey, i 1969 fulgte en om præsident Steyn, i 1970 en om general Botha og i 1971 en om general Jonbert. Meintjes er altså en professionel biografiskribent, og på baggrund af sin interesse for Sydafrika ved slutningen af det 19. årh. undrer det ikke, at han nu har skrevet en biografi om Paul Kruger. Kruger er imidlertid en person, der er blevet behandlet flere gange tidligere, og da Meintjes ikke inddrager nye kilder eller har nye synspunkter, er resultatet ikke særlig vellykket. Der er kun tale om en populær og overfladisk fremstilling.

C. R. J.

MODERNE HISTORIE

INTERNATIONAL POLITIK

SALLY MARKS: *The Illusion of Peace.* International Relations in Europe 1918-1933. (Macmillan, 1976). 184 s., 2.95 £.

I serien »The Making of the 20th Century« foreligger her en kort, men yderst velskrevet fremstilling af europæisk storpolitik mellem Versailles og Hitler. På adskillige punkter rummer bogen nytolkninger, f.eks. af Ruhr-besættelsen i 1923, hvor forfatteren lægger en del af skylden på Storbritannien og tilsvarende mindsker Poincarés ansvar. I det hele taget er fremstillingen i analysen af udviklingen frem til Locarno, som Sally Marks ser som en utvetydig tysk sejr, mere kritisk over for Storbritannien (og Tyskland) og mere forstående over for den franske politik, end det har været almindeligt de sidste adskillige år.

Bogens måske interessanteste afsnit gælder perioden efter Locarno, som ofte behandles noget stedmoderligt. Den giver et godt indblik i Folkeforbundspolitikken og er ligeledes god i sin analyse af verdenskrisens indvirkning på europæisk politik. Bogen er derfor yderst anbefalelsesværdig.

KLAUS KNORR: *The Power of Nations.* The Political Economy of International Relations. (Basic Books, 1975). 353 s., 6.75 $ (paperback).

Bogen er en dybtborende analyse af de forskellige måder, hvorpå stater kan omdanne politiske, økonomiske og administrative ressourcer til international magt og indflydelse. På grundlag af et bredt empirisk historisk materiale undersøger Klaus Knorr, hvordan en sådan indflydelse kan bruges, og hvordan den rent faktisk bliver brugt. En af bogens vigtigste aspekter er, at den gennem en påvisning af de begrænsninger, der eksisterer for international magtanvendelse, demonstrerer den betydelige rolle, som ikke-tvangsmæssig indflydelse spiller i det internationale system. De rige er ikke altid mægtige, og de mægtige er ikke altid indflydelsesrige, lyder en af analysens hovedteser.

I kraft af emnets generelle karakter kommer Knorr langt omkring i den internationale politik; men tyngdepunktet ligger dog på sådanne fænomener som »interdependence«, imperialisme og neokolonialisme snarere end på traditionel magtpolitik.

Bogen er på engang systematisk og konkret; den er et væsentligt bidrag til forståelsen af international politik, ikke mindst af de ændringer, der synes at ske i disse år.

PHIL WILLIAMS: *Crisis Management: Confrontation & Diplomacy in the Nuclear Age.* (Martin Robertson, 1976). 230 s., 7,85 £.

Dette er en generel indføring i den såkaldte krisestyrings teori. Forfatteren fremlægger ikke en ny opfattelse, men søger gennem en drøftelse af den eksisterende teori og hidtidige empiriske analyser at give en systematisk oversigt over emnekredsen.

Fremstillingen falder i to dele. Den første (og korteste) analyserer begreberne krise og krisestyring og de sammenhænge, hvori de indgår. Et enkelt kapitel behandler tiden før anden verdenskrig; men det er bogens hovedopfattelse, at krisestyringen får en særlig karakter under terrorbalancen. Bogens anden del er mere detaljeret og behandler krisebeslutningernes særlige karakter, problemer ved kontrol af krisers forløb og internationale forhandlinger i sikkerhedspolitiske krisesituationer.

Krisestyringens karakter af såvel bevidst manipulation med krigsrisiko som bestræbelse på at undgå ukontrolleret eskalation understreges. Ligeledes fremhæves kløften mellem den spilteoretisk orienterede litteraturs rationalitetsforudsætning og de empiriske studiers påpegning af krisesituationens rationalitetsbegrænsende træk.

Koncentrationen om forholdet mellem de to supermagter medfører, at visse sider af krisestyringsproblemet ikke - eller kun i utilstrækkelig grad - belyses, men bortset herfra er det en klar og nuanceret indføring i en central sikkerhedspolitisk problemstilling.

I. F.

BRUNO FRISCH: *Growth Limitation and Political Power.* (Ballinger Publ. Co., 1976). 133 s., 8.75 $.

Denne bog, der er skrevet af en fremtrædende økonom, tilhører den voksende genre af bøger om konsekvenserne af vækstbegrænsning. Som sådan lider den af de sædvanlige ulemper; der er over 20 diagrammer og tabeller spredt over dens 101 sider tekst, og som om dette ikke var nok, er der derudover 12 appendices, som for størstedelen er af statistisk karakter.

Det, som udmærker bogen, er dens analyse af de internationale politiske konsekvenser af vækstbegrænsning og forholdet mellem økologi og international politik. Desværre er meget af analysen begrænset til klassifikation, en klassifikation, som aldrig fuldt forklares. Til trods herfor har bogen en betydelig relevans; forfatterens budskab er, at de sociale og politiske aspekter af vækstbegrænsning vil mobilisere destruk-

tive politiske kræfter, længe før verdens ressourcer løber ud. Det er imidlertid en skam, at dette tema ikke udvikles yderligere i stedet for at blive klemt inde mellem målinger af trends, som måske og måske ikke er af betydning for analysen. Resultatet er en spænding mellem trendanalyse og politisk analyse, en spænding hvori læseren meget vel kan føle sig fortabt.

J. D.

STORBRITANNIEN

S. L. MAYER & W. J. KOENIG: *The Two World Wars.* A Guide to Manuscript Collections in the United Kingdom. (Bowker, 1976). 317 s., 12.50 £.

De to verdenskrige har aflejret en næsten uoverskuelig mængde arkivalier af enhver tænkelig art i Storbritannien, som nu for store deles vedkommende er åbne for forskere. Den foreliggende guide er et væsentligt bidrag til at skabe overblik over dette materiale. Sigtet har været at registrere alle relevante biblioteker, arkiver og samlinger, deres væsentligste indhold samt gældende adgangsbestemmelser. Det registrerede materiale er stærkt heterogent; det spænder fra personligt materiale (breve, dagbøger m.v.) over et enormt militært materiale, f.eks. i form af officielle krigsdagbøger og regimentsarkiver, til arkivalier fra den lokale og centrale administration. Bogen vil givetvis være et nyttigt forskningsredskab, specielt vedrørende arkivalier, der ikke opbevares i de store centrale arkiver.

T. D. BURRIDGE: *British Labour and Hitler's War.* (André Deutsch, 1976). 206 s., 5.95 £.

Det glemmes ofte, at Churchills regering under anden verdenskrig var en koalition med deltagelse af Labour-partiet. Mens Labour-ministrenes rolle i udformningen af indenrigspolitikken ikke er ukendt, er dette første gang, der gøres et forsøg på at vurdere deres rolle ved udformningen af udenrigspolitikken og specielt ved forberedelsen af efterkrigstidens internationale orden.

Bogens hovedtese står i skarp kontrast til den hidtidige opfattelse - hvis grundlag primært har været Churchills fremstilling - og går ud på, at især Attlee spillede en væsentlig udenrigspolitisk rolle, først og fremmest i spørgsmålet om Tysklands fremtid. Forfatteren undersøger også de interne debatter i Labour og kan påvise, at de traditionelle teoretiske stridigheder under trykket fra krigen veg for en pragmatisk, udoktrinær udenrigspolitisk stil. Krigstiden blev derigennem på mere end een måde forudsætningen for den udenrigspolitik, som Attlee-regeringen slog ind på efter krigen.

Bogen indgår i den række af undersøgelser, som indførelsen af 30-årsregelen i 1972 har muliggjort, og som på væsentlige punkter har ført til omvurderinger af mellemkrigstidens og krigstidens britiske politik.

TYSKLAND

J. E. FARQUHARSON: *The Plough and the Swastika.* The NSDAP and Agriculture in Germany 1928-45. (Sage Publications, 1976). 312 s., 8 £. (cloth), 4 £ (paper).

J. E. Farquharson giver i denne bog om »ploven og hagekorset« en velskrevet og velafbalanceret fremstilling af forholdet i det nazistiske Tyskland mellem parti og stat på den ene side og landbrugssektoren - og det vil især sige bønderne - på den anden side.

Hovedtemaerne i afhandlingen, som oprindeligt er en Ph. D. thesis fra University of Kent, er dels den nytte, som de to parter både havde og kunne have af hinanden, dels de spændinger og vanskeligheder, som måtte følge, når der skulle ske en samordning af så mange forskellige interesser, som der her var tale om. Og selv om denne samordning selvfølgelig i vid udstrækning skete på NSDAP's præmisser, så var bønderne dog af økonomiske, strategiske og ideologiske grunde en faktor, som der blev taget et vist hensyn til. Farquharson gennemgår en række områder af nazisternes landbrugspolitik - herunder prisordningerne, »Erbhof«-lovgivningen, oprettelsen af nye brug østpå og forsøgene på at gøre Tyskland selvforsynende med landbrugsvarer - ligesom der redegøres for det administrative apparat, der opbyggedes til at dække landbrugssektoren.

Disse forhold behandles dog ikke isoleret, men der sker en nyttig sammenkædning med bøndernes tidlige støtte til partiet, med generelle udviklingslinjer i tysk landbrug og landbrugspolitik siden 19. århundrede, og endelig med Hitlers udenrigspolitik, især handels- og Ostpolitik. Disse sidste temaer er vigtige, og man kunne måske ønske, at de havde fået en mere indgående behandling, end tilfældet er. Men dette ønske anfægter ikke bogens øvrige kvaliteter.

J. E.

SÖREN WINGE: *Die Wirtschaftliche Aufbau-Vereinigung (WAV) 1945-53.* Entwicklung und Politik einer »undoktrinären« politischen Partei in der Bundesrepublik in der ersten Nachkriegszeit. (Almqvist & Wiksell, 1976). 251 s.

WAV var et af de mange utraditionelle partier, der opstod i Vesttyskland efter 2. verdenskrig, men et af de forholdsvis succesrige. Det var begrænset til Bayern, men havde i de første år en stor og voksende tilslutning, der kulminerede ved forbundsdagsvalget 1949 med 700.000 stemmer og 12 mandater. Derefter gik det hastigt tilbage, og i 1953 var partiet forsvundet uden at efterlade sig noget spor.

Programmet viste VAW primært som et middelstandsparti, men med populistiske og højreradikale islæt. Det er denne karakteristik, der sammen med partiets kometagtige bane og partiformanden, den noget suspekte advokat Alfred Loritz' højst personlige stil giver denne Uppsala-disputats en vis aktuel interesse. Forfatterens grundige gennemgang af partiets program og parlamentariske virke, såvel på landsplan som på forbundsplan, giver et glimrende indblik i et ukonventionelt partis funktion.

JENS-JØRGEN JENSEN, ANDREAS JØRGENSEN & JENS QVORTRUP (ed.): *DDR - det andet Tyskland.* (Sydjysk Universitetsforlag, 1977). 311 s., 59,50 kr.

Bogen er tilrettelagt og udarbejdet ved Øst-Vest projektet på Sydjysk Universitetscenter i Esbjerg. Målet har været at give en fremstilling »i en ikke alt for specialiseret form og med en vis bredde«. Blandt de emner, der er taget op, er historie, økonomi, arbejdspladsforhold, levestandard, politisk system, uddannelse og kultur, familie og udenrigspolitik. Til forfatterne hører først og fremmest udgiverne selv; men også Per Øhrgaard, Ruth Nielsen og Jytte Thorbeck er bidragydere.

For en historiker er det nærliggende at bemærke, at de enkelte bidrag ikke er søgt passet sammen til et helhedsbillede af det østtyske samfunds udvikling. Det historiske er føjet ind som linier bagud for hvert enkelt tema. Som helhed har fremstillingen derfor mere præg af håndbog end af analytisk karakteristik. Dertil svarer også den vægt, der er lagt på i såvel tekst som bilag at give aktmæssige og statistiske baggrundsinformationer.

Ikke desto mindre har forfatterne naturligvis deres synspunkter. Der fornemmes en gennemgående vilje til at gøre op med herskende fordomme. Indimellem er imidlertid denne sympatiske linie tæt ved at slå over i apologi. En lidt mere historisk »to-the-point-ness« i væsentlige spørgsmål som f.eks. forholdet til Sovjetunionen i skiftende faser, SED's grundlæggelse, kollektiviseringspolitikken og teknokratiseringsproblemet ville have tjent dette formål bedre.

J. P. N.

ØSTRIG

RADOMIR LUŽA: *Austro-German Relations in the Anschluss Era.* (Princeton University Press, 1975). 438 s., 25 $.

Det nuværende Østrigs nationalpolitiske identitet er i høj grad en frugt af Anschlussperioden 1938-45. Før den tid var Østrig staten, som ingen ønskede. I en yderst detaljeret og gennemdokumenteret analyse gennemgår Radomir Luža, der er historieprofessor ved Tulane University, den tyske politik over for Østrig (eller Ostmark, som landet omdøbtes til) og den østrigske befolknings reaktion herpå. Især påpeger han den betydning, som assimilationspolitikken på nazistisk grundlag fik for østrigernes politiske bevidsthed. Den skabte vanskeligheder i forhold til den gamle Anschluss-bevægelse,

der havde været føderalistisk orienteret, ved at splitte landet op i provinser; det gamle bureaukrati følte sig truet af, at Østrig på flere måder blev en model for organiseringen på partibasis af selve Tyskland; den nazistiske ensretning resulterede i en genopblussen af østrigsk traditionalisme, o.s.v. Forfatteren peger desuden på den store, sikkert afgørende rolle, som krigsudviklingen fik for holdningerne i den østrigske befolkning.

Bogen er central til forståelse af det moderne Østrigs grundlag, men den indeholder også mange analyser, der er relevante for forståelsen af det nazistiske regimes politiske og administrative stil.

ØSTEUROPA

MICHAEL GARLEFF: *Deutschbaltische Politik zwischen den Weltkriegen.* Die parlamentarische Tätigkeit der deutschbaltischen Parteien in Lettland und Estland. (Quellen und Studien zur baltischen Geschichte bd. 2; Verlag Wissenschaftliches Archiv, 1976). 224 s.

Som antydet i undertitlen behandler den her foreliggende bog kun tiden frem til 1934. Fra dette tidspunkt var det parlamentariske system i Estland og Letland efter skiftet i den internationale situation og det kraftige indre pres fra nationalistiske og mere eller mindre fascistiske kræfter helt eller delvis sat ud af spillet. Nazificeringen af mindretallene og beslutningen om »Aussiedlung« i 1939 er således ikke undersøgt.

Hovedvægten i fremstillingen ligger for det første på brydningerne inden for tyskheden i navnlig Letland under etableringen af de to baltiske stater i de kaotiske år 1918-1920 og for det andet på de tyske partiers kulturpolitiske bestræbelser i tyverne, hvor især tilblivelsen af loven om kulturel autonomi for tyskheden i Estland er af interesse. Undersøgelsen hviler først og fremmest på samtidigt pressemateriale og privatarkiver efter tysk-baltiske politikere i Hessisches Staatsarchiv Marburg, i Baltische Zentrale Bibliothek Lüneburg og i Volkstumsarchiv Lüneburg.

J. P. N.

OLIVER H. RADKY: *The Unknown Civil War in Russia.* A Study of the Green Movement in the Tambov Region 1920-1921. (Hoover Institution Press, 1976). 457 s., 12.95 $.

Ved afslutningen på borgerkrigen flammede mange mindre bondeoprør op i Rusland. Efter alt at dømme var det først og fremmest dem, der var baggrunden for Lenins beslutning om at forlade krigskommunismen til fordel for den nye økonomiske politik. Kun få af disse rejsninger er beskrevet i vestlig historisk litteratur. Med den foreliggende bog findes nu en udførlig skildring af A. S. Antonovs forholdsvis omfattende oprør i den sydlige halvdel af Tambovprovinsen.

Forfatteren beskriver indgående baggrunden for oprøret, forskellige socialrevolutionære partiorganisationers mere eller mindre spinkle rolle samt de militære sammenstøds forløb fra august 1920 til den endelige nedkæmpelse i juni 1921. Kildematerialet er yderst tyndt. Af interesse er især et par af dokumenterne i Trotskys arkiv. Forfatteren gør et ihærdigt forsøg på fra pressemateriale, memoirer og sovjetiske lokalhistoriske studier at supplere dette sparsomme stof. Ved at begive sig ud i temmelig vidtløftige gisninger og lange rækker af hadske polemikker mod klart propagandistiske sovjetiske fortolkninger er det lykkedes ham at få en omfangsrig monografi frem. Hovedkonklusionerne stemmer overens med Seth Singletons artikel i Slavic Review 1966. Med en god del tålmodighed og overbærenhed kan læseren imidlertid nok hente en række nye enkeltheder ud af bogen.

J. P. N.

MOSHE LEWIN: *Political Undercurrents in Soviet Economic Debates.* From Bukharin to the Modern Reformers. (Princeton University Press, 1974). 374 s., 16,50 $.

Dette er en betydningsfuld bog, selv om den ved første øjekast ikke rummer meget nyt. Den økonomiske debat, der efter stort set at have ligget stille under Stalin er livet op under Khrushchev og hans efterfølgere, er tidligere analyseret på kryds og tværs af vestlige økonomer. Og den økonomisk-politiske diskussion i tyverne om

udviklingsstrategi er et emne, der med forkærlighed er behandlet i de sidste årtiers historiske litteratur. Ikke desto mindre har Lewin med udgangspunkt i Bukharins ideer givet en karakteristik af hovedlinierne i denne diskussion, der optager mere end en tredjedel af hele bogen. Når der alligevel er tale om et betydningsfuldt arbejde, skyldes det, at kendskabet til tyvernes diskussion har sat forfatteren i stand til at se med friske øjne på de sidste årtiers debat.

Den ene hovedlinie i bogen er analysen af de politiske implikationer i tressernes økonomiske debat. Vurderet som en helhed pegede reformøkonomernes forslag ikke blot frem mod en markedssocialistisk løsning for den sovjetiske økonomis problemer, men antydede også en kritik af det herskende politiske system. Det er klart, at debattørerne på et så ømfindtligt område som spørgsmålet om eksistensen af divergerende interesser i et socialistisk samfund og det betimelige i at lade dem finde legitime politiske udtryk, måtte formulere sig med megen varsomhed, hvilket sikkert har bidraget til, at denne side af debatten hidtil har været relativt upåagtet.

Den anden hovedlinie, den begrebslige kontinuitet fra tyvernes til tressernes diskussion, har hjulpet Lewin til at få disse politiske implikationer frem. Visselig var de konkrete økonomiske problemer af vidt forskellig karakter i de to situationer. Men netop det politiske problem om modstridende interessers plads i et socialistisk politisk system gik igen.

J. P. N.

ASIEN

B. N. PANDEY: *Nehru.* (Macmillan, 1976). 499 s., 6.95 £.

Det meste af Jawaharlal Nehrus liv var snævert sammenknyttet med Indiens nyere politiske historie. Det har Pandey taget den fulde konsekvens af i denne biografi. Bogen er på én gang en skildring af personen Nehrus liv og en grundig fremstilling af Indiens politiske udvikling fra dannelsen af den egentlige nationalistbevægelse efter århundredeskiftet og frem til optakten til Kashmir-krisen i midten af 1960'erne. Overalt gives der fyldig baggrundsinformation om den aktuelle politiske situation, før der gøres nærmere rede for Nehrus opfattelse heraf og for den aktive rolle, han kom til at spille i mange hændelsesforløb efter 1930. Der indgår også i fremstillingen ganske omfattende skildringer af de mange andre fremtrædende politikere, som har deltaget aktivt i nationalistbevægelsen og det uafhængige Indiens politiske ledelse.

Fremstillingen er baseret på et meget stort primær-materiale, herunder både personlig korrespondance og interviews med nulevende personer med tilknytning til Nehru. Derudover udmærker bogen sig ved at være særdeles velskrevet. Den placerer sig umiddelbart som en af de bedste biografier om Nehru såvel som om indiske politikere i almindelighed.

J. M.

MARIE-LUISE NÄTH: *Chinas Weg in die Weltpolitik.* Die nationalen und aussenpolitischen Konzeptionen Sun Yat-sens, Chiang Kai-sheks und Mao Tse-tungs. (Walter de Gruyter & Co., 1976). 259 s., 76 DM.

Med udgangspunkt i en idéhistorisk beskrivelse af den traditionelle kinesiske verdensopfattelse og fremvæksten af nye ideer i dette århundredes begyndelse analyseres i parallelle kapitler Suns, Chiangs og Maos opfattelse af Kinas placering i den internationale politik (Kinas 'selvforståelse' og opfattelse af omverdenen) samt grundlæggende udenrigspolitiske principper.

Forfatteren søger at give en sammenhængende fremstilling af de tre politikeres opfattelser. Stor vægt er lagt på påvisning af kontinuitet og ensartethed i opfattelserne. I tolkningen af Maos verdensopfattelse lægges således bevidst, og i strid med mange andre tolkninger, større vægt på traditionelle og specifikke kinesiske elementer end på marxistiske.

En analyse som den foreliggende har selvstændig værdi, men den videre diskussion af, i hvilket omfang og på hvilken måde sådanne ideer slår igennem i den førte udenrigspolitik, savnes. I hvilket omfang er de udenrigspolitiske ideer en rettesnor for handling i konkrete situationer, og i hvilket omfang er de efterrationali-

seringer, der primært er bestemt af udenrigspolitisk nødvendighed? Disse spørgsmål behandles kun kortfattet på bogens sidste sider.

I. F.

JAAP van GINNEKEN: *The Rise and Fall of Lin Piao.* (Penguin, 1976). 348 s., 1,25 £.

Denne bog søger at skildre et af de mest fascinerende og uafklarede spørgsmål fra de seneste års politiske kamp i Den kinesiske Folkerepublik: Hvordan kunne det gå til, at forsvarsministeren og partiets næstformand, der havde spillet en afgørende rolle under kulturrevolutionen, og som i partiets love var nævnt som Maos efterfølger, pludselig og under mystiske omstændigheder forsvandt fra den politiske arena for et år senere at blive beskyldt for forsøg på at begå statskup og at myrde Mao?

Begivenhedsforløbet er endnu ikke - og vil næppe nogen sinde offentligt og i alle detaljer blive - klarlagt. Der knytter sig også betydelige kildekritiske problemer til det materiale, der foreligger i dag, og som van Ginneken bygger på i sin fremstilling. Men det er et generelt problem for alle, der vil beskæftige sig med det moderne Kina. Den foreliggende bog er et sobert og omhyggeligt dokumenteret journalistisk arbejde, der analyserer Lin Piaos karriere fra overtagelsen af forsvarsministerposten i 1959 via kulturrevolutionen og den 9. partikongres til det bratte styrt i september 1971. Store dele af denne fremstilling bliver nødvendigvis en genfortælling af Kinas nyeste historie, hvor Lins person træder noget i baggrunden, men det er måske også den nødvendige baggrund for en forståelse af hans politiske rolle.

I. F.

YUAN-LI WU: *The Strategic Land Ridge.* Peking's Relations with Thailand, Malaysia, Singapore and Indonesia. (Hoover Institution Press, 1975). 97 s.

Mellem en ret elementær sikkerhedsgeografisk (næsten geopolitisk) indledning og afslutning rummer denne bog tre kapitler om Den kinesiske Folkerepubliks politik over for de i titlen nævnte lande (Malaysia og Singapore behandles under ét). Hvert af disse kapitler indledes med et kort afsnit om Kinas politik over for det pågældende land før kulturrevolutionen, mens resten af kapitlet udgøres af en kronologisk beskrivelse af relationerne efter kulturrevolutionen. Der er uhyre lidt egentlig analyse i disse kapitler.

Bogens grundlæggende opfattelse præsenteres i indledningen: De fire lande udgør en 'bræmme' af stor strategisk betydning for den stormagt, der søger at kontrollere Det indiske Ocean (Sovjet), og den stormagt, der kontrollerer Stillehavet (USA), samt for den stormagt (Kina), der i mangel af egen flåde søger at begrænse de to andre magters indflydelse gennem eksport af revolutioner over land. Endelig er de naturgivne ressourcer i området af afgørende betydning for Japan og dermed for den sikkerhedspolitiske stabilitet i det vestlige Stillehav. Nye synspunkter til belysning af områdets sikkerhedspolitiske problemer synes bogen ikke at rumme.

I. F.

AFRIKA

SAMUEL DECALO: *Coups and Army Rule in Africa.* Studies in Military Style. (Yale University Press, 1976). 284 s., 11.55 £.

På grundlag af en omfattende gennemgang af samfundsforholdene i 4 afrikanske stater, hvor militære kup og regimer har fundet sted, søger forf. at foretage en nyvurdering af militærstyrets tilkomst og betydning. De 4 stater er Dahomey, Togo, Congo/Brazzaville og Uganda, og forf.s gennemgående synspunkt er, at helt specifikke forhold i de enkelte militærkorps - herunder officerers karriereudsigter - må tages i betragtning for at forstå, både hvorfor kuppene har fundet sted, og hvad et militærstyre betyder for samfundet som helhed.

Hans vurdering af militærstyrerne er overvejende negativ i den forstand, at de ikke har medført nogen af de ændringer eller løst nogen af de problemer, som var deres officielle påskud. I bogens afslutning opstiller han en typologi, der skulle gøre det muligt ved fremtidige studier af

andre militærregimer i Afrika at trænge ned i det, som forf. anser for at være sagens kærne: nemlig de indre forhold i militærkorpsene.

Hans analyser og argumentation virker alt i alt overbevisende.

Men i sin iver efter at nedgøre enhver forestilling om militærets videre samfundsmæssige betydning kommer forf. til i for høj grad at stirre sig blind på detailspørgsmål uden f.eks. at være opmærksom på samfundenes internationale placering.

Okp.

TREVOR JONES: *Ghana's First Republic 1960-1966.* The Pursuit of the Political Kingdom. (Studies in African History 14; Methuen, 1976) 366 s., 3.95 £.

I betragtning af det utal af indlæg for og imod Nkrumah, som hidtil er fremkommet, er det velgørende endelig at se en analyse af hans præsidentperiode, som sætter den ind i sammenhæng med hele det ghanesiske samfunds udvikling.

Trevor Jones koncentrerer sig meget om Nkrumah - undertitlen er et af hans mange slagord - men han forklarer ikke alt, hvad der foregik i Ghana, ud fra Nkrumah - snarere tværtimod. På den måde får man også bedre lejlighed til at se, hvad der var Nkrumahs hensigter og 'visioner', og hvad der betingede, at disse efterhånden kom i stærk modvind både i Ghana selv og udefra. Værdifuldt er også, at han har medtaget et afsnit om 'Nkrumah 1966-1974', som viser meget om, hvorledes de skiftende regimer efter Nkrumah kæmpede og kæmper med samme problemer som han - og at han endog ved sin død kunne bruges politisk som nationalt samlingsmærke.

Bogens største mangel er forf.s meget naive forestillinger om de både inden- og udenlandske økonomiske modparter, som Nkrumah kæmpede med. Men alt i alt er bogen et frugtbart forsøg på at bryde nye veje i forståelsen af Ghanas udvikling.

Okp.

MICHAEL STÅHL: *Ethiopia: Political Contradictions in Agricultural Development.* (Publications of the Political Science Association in Uppsala 67; Rabén & Sjögren, 1974). 187 s.

The Autobiography of Emperor Haile Sellassie I: »My Life and Ethiopia's Progress« 1892-1937. Translated and annotated by Edward Ullendorff. (Oxford University Press, 1976). XXXII + 335 s., 6 £.

Michael Ståhls disputats om landbrugsudviklingen i Etiopien er - på baggrund af en kortfattet historisk oversigt i de fire første kapitler - en undersøgelse, der hovedsageligt samler sig om de mere omfattende sociale følger af den etiopiske regerings landbrugsudviklingspolitik i landets sydlige områder. Undersøgelsen er bygget op på en række enkelttilfælde af reformer, der alle er foregået under kombinationen ekstern bistand/regeringen/ udsendte teknikere og som fællesbetegnelse kan kaldes 'grønne revolutioner'. Det er Michael Ståhls tese, at de hidtidige initiativer med henblik på en modernisering af det etiopiske landbrug rent faktisk har styrket de store landbesiddere og samtidig skærpet modsætningerne mellem store og små landbrugere - med alle de videre sociale følger, som en sådan modsætning kan medføre. Undersøgelsen slutter i 1973, og den indgår smukt i rækken af enkeltstudier af det meget omfattende problem vedrørende landbrugsbefolkningens forhold i samfund med stærk ydre afhængighed og en fremskyndet modernisering.

Nu afdøde kejser Haile Sellassies selvbiografi fra de første 45 år af hans liv er nok ikke uden en vis interesse for detailstudier af både ham og Etiopien. Men stilen er så middelalderlig upersonlig, at den mest af alt minder om en helgenkrønike - endda skrevet af helgenen selv. Dertil gengives mangfoldige taler og officielle proklamationer ordret, hvilket tynger en del. Den bærer tydeligt præg af at være skrevet under kejserens London-eksil og er for den sidste dels vedkommende en sørgmodig anklage mod Italien. I sin grundige indledning og også i de mangfoldige noter gør Edward Ullendorff nøje rede for manuskriptets tilblivelse, overleveringen og oversættelsen.

Okp.

JØRGEN & KAREN RALD: *Rural Organization in Bukoba District, Tanzania.* (The Scandinavian Institute of African Studies, 1975). 122 s.

De to forfattere var 1968-71 udsendt som deltagere i et forskningsprojekt om landbrugsplanlægning i Tanzania. Bogen kan enten anses som en forudsætning for eller et biprodukt af selve forskningsarbejdet. Under alle omstændigheder er det en meget grundig og vigtig undersøgelse, som nok går ned i detaljen - Bukoba-distriktet - men samtidig understreger den generelle betydning af at have et intimt kendskab til den som regel helt uformelle organisationsstruktur i de landbrugsområder, man vil planlægge for - eller helst sammen med.

Okp.

South Africa. Black Labour - Swedish Capital. A Report by the LO/TCO Study Delegation to South Africa 1975. (LO/TCO, Stockholm, 1975). 193 s.

Denne rapport fra de svenske fagforeninger og funktionærorganisationer er blevet til efter en 14 dages studietur til Sydafrika januar-februar 1975. Men foruden selve opholdet i området har studiegruppen været meget energisk med at indsamle materiale og belyse sit hovedemne meget alsidigt.

Som det fremgår af undertitlen, er det først og fremmest svensk deltagelse i brugen af den sorte arbejdskraft, som har interesseret studiegruppen. Hvor interessante man vil finde dens resultater, afhænger vel en del af, hvorledes man ser på spørgsmålet om anvendelse af sort arbejdskraft på den særlige sydafrikanske facon. Men der er næppe tvivl om, at de to hovedorganisationers protest både mod apartheid og mod svensk deltagelse i udnyttelsen heraf, har fået et solidt grundlag i denne rapport.

Okp.

USA

LLOYD C. GARDNER: *Imperial America.* American Foreign Policy since 1898. (Harcourt Brace, Jovanovich, 1976). 301 s.

Bogen placerer sig klart i den såkaldte revisionistiske skole i studiet af amerikansk udenrigspolitik, der især på baggrund af Vietnam i de senere år har underkastet de mere traditionelle fortolkninger af USAs udenrigspolitik i dette århundrede en dybtgående kritik. Her er det myten om USA som den antikolonialistiske stormagt, der undersøges - og forkastes. Gardners hovedsynspunkt er, at USA i slutningen af 19. århundrede udviklede sig til en imperialistisk magt - om end af en speciel type - og at der kan trækkes en lige udviklingslinie herfra til katastrofen i Vietnam.

Fremstillingen er velskrevet og velargumenteret. I modsætning til i hvert fald en del af den revisionistiske litteratur er den ganske nuanceret i synspunkterne. Nok lægger forfatteren afgørende vægt på de økonomiske determinanter, men han afviser på samme tid de forenklede forestillinger om amerikansk udenrigspolitik som storkapitalens forlængede arm, ligesom han i sine forklaringer også finder plads for strategiske og ideologiske faktorers selvstændige indflydelse. Ligeledes er han villig til at acceptere tilfældighedernes, det uplanlagtes rolle ved udformningen af amerikansk politik, hvorved et nok så pluralistisk forklaringsmønster fremkommer.

Bogen er forsynet med mange og gode illustrationer.

GENE E. RAINEY: *Patterns of American Foreign Policy.* (Allyn and Bacon, 1975). 405 s., 13,25 $.

I de tre største og vigtigste afsnit i bogen behandles de interne forudsætninger for USAs udenrigspolitik, udenrigspolitikkens tilblivelse og endelig de problemer, som USAs udenrigspolitik står overfor. I sig selv er denne opdeling ganske traditionel, men værre er det, at forfatteren forsøger på én gang at give en analyse af USAs udenrigspolitik og en redegørelse for alle de væsentligste begivenheder siden den anden verdenskrig. Afsnittet om USAs udenrigspolitiske problemer er derfor blevet en kronologisk fremstilling af spørgsmål som nedrustning, alliancepolitik, handelspolitik og økonomisk bistand.

Mest vellykket er afsnittet om udenrigspolitikkens tilblivelse, hvor forfatteren på en frugtbar måde udnytter de senere års studier i beslutningsproces, herunder også spørgsmålet om beslutningernes faktiske iværksættelse. Han udvikler fire modeller for præsidentens kontrol med og styring af det udenrigspolitiske bureaukrati og belyser dem med konkrete eksempler.

Afsnittet om udenrigspolitikkens interne forudsætninger beskæftiger sig med den offentlige mening, massemedierne og interessegrupperne. Fremstillingen af disse problemer er sober, men også noget traditionel.

Der er litteraturhenvisninger efter hvert kapitel og et emne- og forfatterindeks.

N. A.

MARIAN D. IRISH & ELKE FRANK: *U. S. Foreign Policy.* Context, Conduct, Content. (Harcourt Brace, Jovanovich, 1975). 562 s.

På flere områder bringer denne bog perspektiver på amerikansk udenrigspolitik, som man ikke finder i de fleste oversigtsfremstillinger.

Det første og vigtigste er, at USAs udenrigsøkonomiske politik er blevet inddraget. Det er et besynderligt, men karakteristisk træk ved de fleste fremstillinger, at denne side af udenrigspolitikken enten slet ikke berøres eller kun omtales meget kortfattet. Men i denne bog behandles både handelspolitik, valutapolitik, eksportkontrolpolitik og økonomisk bistand.

I overensstemmelse hermed er det, at forfatterne i deres behandling af Kongressens rolle ikke blot omtaler udenrigskomiteerne, men også en række af de økonomiske komiteer. Fremstillingen støttes her - som også flere andre steder - af gode diagrammer.

Fremstillingen af udenrigspolitikkens udformning opstiller nogle af de »akademiske« beslutningsmodeller, der er udviklet, med et klart blik for modellernes begrænsninger.

Der er også en ganske udførlig behandling af opinionsundersøgelser og af massemedierne. Man savner dog her en vurdering af, hvorledes beslutningstagerne kan søge at påvirke både den offentlige mening og medierne.

Bogen afsluttes med udførlige litteraturhenvisninger og indeks. Som helhed kan det siges, at bogen med sine over 500 sider er noget større end de fleste fremstillinger af USAs udenrigspolitik, men også væsentlig bedre end de fleste.

N. A.

ROBERT W. STOOKEY: *America and the Arab States:* An Uneasy Encounter. (Wiley, 1975). 298 s.

I serien »America and the World« gives her en historisk fremstilling af USAs politik over for den arabiske verden fra de første kontakter med barbareskstaterne i Nordafrika til efterspillet til oktoberkrigen 1973. I betragtning af bogens begrænsede omfang får den meget med, ikke blot af den amerikanske politik, men også af de omgivelser, som den udformes i. Ligeledes må fremhæves forfatterens nøgterne bedømmelse af USAs Mellemøsten-politik og de store problemer, den har stået overfor.

Heroverfor står så, at man savner analyser af såvel den amerikanske Mellemøst-politiks tilblivelse som af de virkeligheds- og værdiopfattelser, der har bestemt den. Der er nok afsnit, der koncentrerer sig om henholdsvis strategiske og økonomiske interesser, men man finder intetsteds nogen dyberegående analyse af disse. Bogen er derfor bedst egnet til en hurtig første orientering i dens emne; til dette brug er den også ganske anbefalelsesværdig. Den afsluttes med et nyttigt bibliografisk essay.

MARVIN R. ZAHNISER: *Uncertain Friendship:* American-French Diplomatic Relations Through the Cold War. (Wiley, 1975). 314 s., 8.20 £ (paperback: 4.60 £).

Som ovenfor anmeldte bog hører denne også til serien »America and the World«; emnet er de fransk-amerikanske relationer siden Lafayettes dage. To trediedele af fremstillingen er viet forholdet indtil 1. verdenskrig, hvilket naturligvis betyder, at fremtillingen af efterkrigstidens ambivalente relationer må blive noget overfladisk. Da dette imidlertid er belyst så mange andre steder, er skaden ikke så stor. Igen er der tale om

en solid fremstilling, der på udmærket vis sammenstiller den historiske forsknings resultater. Også til belysning af USAs generelle politik over for Europa er bogen en velegnet introduktion.

HERBERT F. YORK: *The Advisors.* Oppenheimer, Teller, and the Superbomb. (W. H. Freeman & Co., 1976). 175 s., 4.80 £.

Titlen på denne bog er måske en smule misvisende, idet emnet ikke blot er den efterhånden historiske uenighed mellem to grupper af amerikanske atomvidenskabsmænd anført af henholdsvis Oppenheimer og Teller, om USA skulle kaste sig ud i brintbombeprojektet, efter at Sovjetunionen i 1949 havde brudt USAs hidtidige atommonopol. Bogen er noget bredere i sit anlæg og beskriver ikke blot beslutningsprocessen omkring brintbomben, men også de amerikanske og sovjetiske brintvåbenprogrammers videre udvikling.

Forfatteren er vel rustet til opgaven; han var i 1950'erne som atomfysiker centralt placeret i de amerikanske atomprogrammer, og i 1960'erne var han til stadighed tilknyttet administrationen som rådgiver eller embedsmand i atomanliggender. Ud over på personlige erindringer er bogen baseret på nylig udgivne akter, der gør det muligt at følge beslutningsprocessen omkring bomben ganske nøje.

York er i striden mellem Oppenheimer og Teller på førstnævntes side; efter hans mening var en hurtig udvikling af brintvåbnet ikke nogen strategisk nødvendighed for USA; man havde råd til at forholde sig afventende og derigennem måske tilskynde Sovjet til ligeledes at undlade at udvikle dette våben.

TED GREENWOOD: *Making the MIRV:* A Study of Defense Decision Making. (Ballinger Publ. Co., Wiley, 1975). 237 s., 9.75 £.

MIRVs er de »flerhovede« uafhængigt styrbare atomsprængladninger, som stormagternes raketstyrker i disse år i stigende grad bliver udstyret med. Deres indførelse har flerdoblet antallet af kernevåben, som USA og Sovjetunionen kan sende mod hinanden, og har derved gjort afslutningen af rustningskontrolaftaler endnu mere kompliceret. Udviklingen af MIRVs har desuden været teknisk kompliceret og meget kostbar.

Beslutningen om at udvikle, producere og deployere MIRVs er derfor en af de vigtigste teknisk-strategiske beslutninger, der er taget i det sidste årti. Ted Greenwood analyserer i denne bog, der er en revideret Ph. D.-afhandling, den amerikanske beslutning i alle dens aspekter og under udnyttelse af et omfattende materiale, der også inkluderer interviews med mange af de implicerede embedsmænd, politikere og teknikere. Resultatet er blevet en yderst instruktiv bog, der giver et meget godt indblik i, hvorledes det amerikanske militær-industrielle kompleks fungerer.

Det er forfatterens opfattelse, at ingen af de forskellige modeller, der i tidens løb har været anlagt på studiet af strategiske beslutninger, er i stand til på adækvat vis at forklare så komplekse beslutningsforløb, som der her er tale om. I stedet formulerer Greenwood 8 hypoteser om forskellige organers rolle i sådanne beslutninger. Disse hypoteser er dog så generelle, at de næppe bringer teorien videre. Bogens værdi ligger derfor i, at den er en omhyggelig gennemført case study af en vigtig beslutningsproces.

AUSTRALIEN

COLIN A. HUGHES: *Mr. Prime Minister: Australian Prime Ministers, 1901-1972.* (Oxford University Press, 1977). 208 s., 3,50 £.

Hvad der har været formålet med denne bog, der er blevet til som et biprodukt af en serie i det australske fjernsyn, er vanskeligt at se.

Efter en kort indledning om henholdsvis premierministerembedets udvikling i England, guvernørembedets svindende og premierministerembedets stigende betydning i Australien op til 1901 gives en serie biografier af 4-10 siders længde af hver af de australske premierministre i perioden 1901-72 - dog med to afsnit til den største af dem alle, Sir Robert Menzies. Af gode grunde indeholder bogen ingen konklusion.

Forfatteren har ikke ønsket at give en 'psykologisk', men en 'institutionel biografi' af hver af de 20 premierministre. Herved synes han at forstå en redegørelse, der ud over nogle elementære personlige data koncentrerer sig om den pågældendes politiske 'stil', relative magt i kabinettet og embedsperiodes politiske hovedproblem.

Bogen rummer kun en smule mere, end hvad man normalt kan forvente at finde i et biografisk opslagsværk. Den læser, der har behov for videregående oplysninger, vil have mest fornøjelse af den indeholdte bibliografi.

I. F.

NORDEN

LOUISE DRANGEL: *Den kämpande demokratin.* En studie i antinazistisk opinionsrörelse 1935-1945. (Liber Förlag, 1976). 287 s., 55 sv.kr.

Emnet er de organisationer og blade, der i Sverige fra midten af 30'erne var etableret alene - i hvert fald erklæret alene - med det formål at bekæmpe nazismen. Hovedvægten er lagt på bladet Trots allt! og organisationen Förbundet Kämpande Demokrati i de første krigsår. Der redegøres først for de organisatoriske problemer, og dernæst behandles ideologien og propagandaen mod den svenske eftergivenhedspolitik under Tysklands fremgang. Det er et emne, der på mange måder er berørt i memoirer og historiske fremstillinger. Her er imidlertid i klar form, men noget op og ned i analysen, givet den første samlede behandling. I det væsentlige er hovedvægten lagt på det skrevne ord; men med mellemrum vurderes også den politiske effekt.

KENT ZETTERBERG: *Liberalism i kris.* Folkpartiet 1939-1945. (Liber Förlag, 1975). 46,50 sv.kr.

Dette er den tredie partihistorie under projektet »Sverige under andra världskriget«; tidligere bøger er om Socialdemokratiet og kommunisterne. Der skal senere komme andre værker om de øvrige partier.

Helhedsplanen er, at fremstillingerne kører snævert på rigsdagspolitikken. I en lang række henseender virker afgrænsningen rimelig; men alligevel føles det som en fundamental svaghed, at forbindelsen til det svenske folk næsten er kappet helt af. Ofte savnes en påpegning af samspil eller forklaring på, når dette mangler. I øvrigt er det inden for sine rammer en særdeles kompetent klarlægning af Folkepartiets ofte vanskelige situation under samlingspolitikken med en opstilling af afvigende synspunkter i forhold til andre partier, som hidtil er forsvundet i det velkendte billede af politisk enighed; med er også interne gruppedannelser, socialtgeografisk betingede. Meget er kendt fra Ohlins erindringer; men det får her en bredere og mere nuanceret baggrund.

KERSTIN ABUKHANFUSA: *Beredskapsfamiljernas försörjning.* Krigsfamiljebidragen i teori och praktik. (Liber Förlag, 1975). 263 s., 48 sv.kr.

Det er et oftest forsømt område af krigshistorien, denne bog tager op: hvordan klarede de indkaldtes familier økonomien? Det må påskønnes, at forskerne i »Sverige under andra världskriget« har haft blikket åbent for problemet, i øvrigt også fordi man af hensyn til vurderinger og målinger har måttet tilvejebringe en lang række socialhistoriske oplysninger om tiden før krigen, som i sig selv er yderst værdifulde.

Forfatteren har løst opgaven ved dels først at se på, hvad der var politikernes og administratorernes politik i sagen, dels at undersøge, hvordan der blev administreret i to udvalgte kommuner. Hovedresultatet er, at indtil 1942 kørte man på gamle »almisse«-principper, der ikke førte til en blot nogenlunde opretholdelse af niveauet før indkaldelsen, men derefter nåede man op på et normal-niveau, der for visse grupper ligefrem kunne være en forbedring. Emnet er som sagt vigtigt, og undersøgelsen er præget af stringens og klarhed i fremstillingen. Hvad man savner er de værnepligtiges og deres familiers eget syn på spørgsmålet.